

AINUTKERTAINEN LAPSUUTENI

Lasten kokemuksia osallisuudesta Kaarinan SOS-lapsikylässä

Sari Carlsson

Opinnäytetyö, kevät 2012

Diakonia-ammattikorkeakoulu,

Diak Länsi, Pori

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonisen sosiaalityön

suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK) +

diakonin virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Carlsson, Sari. Ainutkertainen lapsuuteni. Lasten kokemuksia osallisuudesta Kaarinan SOS-lapsikylässä. Diak Länsi, 65 s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus

Opinnäytetyön aiheena oli huostaanotetun ja Kaarinan SOS-lapsikylään sijoitetun lapsen osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien kokemuksen selvittäminen lapsikyläkodissa ja Kaarinan SOS-lapsikylässä. Tutkimuskysymyksenä oli: Miten koen saavani osallistua ja vaikuttaa omiin asioihini arkielämässä omassa lapsikyläkodissa ja Kaarinan SOS-lapsikylässä?

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat kaikki Kaarinan SOS-lapsikylän 12 vuotta täyttäneet lapset ja nuoret. Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella Kaarinan SOS-lapsikylään sijoitettujen lasten osallisuuden kokemuksia ja lasten käsityksiä heidän vaikuttamismahdollisuuksistaan omiin asioihinsa. Tutkimuksella pyrittiin selvittämään ainekirjoituksen avulla lasten ajatuksia, kokemuksia ja mielipiteitä omasta osallisuudesta ja vaikuttamiskeinoista. Tutkimusmenetelmä oli kvalitatiivinen. Tutkimusmenetelmänä käytettiin teoriaohjaavaa sisällön analyysia ja lasten ainekirjoituksia analysoitiin teoriaohjaavasti. Analyysi perustui lasten omille käsityksille ja kokemuksille.

Kaikki 14 tutkimukseen pyydettyä kylän 12 vuotta täyttänyttä lasta ja nuorta osallistui ainekirjoitukseen. Vastaajien ikäjakauma oli 12 – 17 vuotta. Lapsista ja nuorista yhteensä 70 % koki voivansa vaikuttaa ja osallistua omiin asioihinsa ja he katsoivat pystyvänsä ilmaisemaan mielipiteensä. Heillä oli myös kokemus kuulluksi tulemisesta lapsikyläkodissa ja Kaarinan SOS-lapsikylässä. Kuitenkin kirjoittajista 28 % koki, että heillä ei ole sananvaltaa eikä heidän mielipiteillään ole merkitystä.

Kaikki tutkimukseen osallistuneet lapset kokivat voivansa vaikuttaa omiin henkilökohtaisiin asioihinsa. Eniten ainekirjoituksista tuli kokemuksellista tietoa lasten mahdollisuudesta vaikuttaa vapaa-ajan viettoonsa. Kodin sääntöihin ja tapoihin vaikuttamisen mahdollisuudesta kirjoitti kaksi kolmasosaa (10) lapsista. Puolet lapsista kertoi voivansa vaikuttaa yhteydenpitoon lapsen omiin läheisiin. Lapset esittivät myös toiveita asioista, joihin he toivoisivat voivansa nykyistä enemmän vaikuttaa.

Päätulosten ja johtopäätösten mukaan lasten ja nuorten osallisuus toteutui pääpiirteittäin hyvin Kaarinan SOS-lapsikylässä. Tutkimus osoitti, että lapset ja nuoret olivat valmiita kirjoittamaan kokemuksistaan ja heillä oli paljon moniäänisiä mielipiteitä omasta elämästään ja omista asioistaan.

Asiasanat: osallisuus, sijaishuolto, lastensuojelu, lapsikäisy

ABSTRACT

Carlsson, Sari. *My One and Only Childhood. Children's Experiences in Participation in Kaarina SOS Children's Village.* 65 p., 2 appendices.

Language: Finnish. Pori, Spring 2012.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work, Degree: Bachelor of Social Services + Deacon.

The subject of this thesis was to study the experiences in participation and possibilities to influence in the children's village home and the Kaarina SOS Children's Village. The target group consisted of the children taken into care and placed in the Kaarina SOS Children's Village. The study question was: What are my experiences in being allowed to participate in and influence my own affairs in everyday life in my own children's village home and the Kaarina SOS Children's Village?

The target group consisted of all the children and youngsters above the age of 12 in the Kaarina SOS Children's Village. The aim of the study was to observe participation experiences of the children placed in the Kaarina SOS Children's Village and their apprehensions of possibilities to influence their own affairs. The study tried to find out by compositions the children's thoughts, experiences and opinions of their own participation and means to influence. The study was qualitative. The theory guiding contents analysis was applied as research method and the children's compositions were analysed by theory guiding. The analysis was based on the children's own apprehensions and experiences.

All 14 of the village children and youngsters above the age of 12 were participated in the composition. The age distribution of the participants was 12 – 17 years. In all, 70% of the children and the youngsters felt they could influence and participate in their own affairs and they thought they could express their opinions. They had also experienced they had been consulted in the children's village home and the Kaarina SOS Children's Village. However, 28% of the writers felt they had no say or that their opinions did not matter.

All the children who participated in the study felt they could influence their own personal affairs. The compositions gave principally empirical knowledge of the children's possibilities to influence how to spend their leisure time. Two thirds (10) of the children wrote about influencing on the rules and manners in the home. A half of the children told they were able to affect the communication with those nearest to the child. The children also expressed hopes for issues they hoped to be able to influence more than at that moment.

According to the main results and the conclusions, the participation of the children and youngsters was realized mainly well in the Kaarina SOS Children's Village. The study showed the children and the youngsters were ready to write about their experiences and they had various opinions concerning their own lives and their own affairs.

Keywords: participation, foster care, child welfare, understanding children

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA LÄHTÖKOHDAT	6
2.1 Lastensuojelu ja sijaishuolto	6
2.2 SOS-lapsikylä sijaishuoltopaikkana	8
2.3 SOS-lapsikylien perustaminen ja lähtökohdat	9
2.4 Kaarinan SOS-lapsikylä lapsuuden maisemana	15
3 LAPSI OSALLISENA OMASSA AINUTKERTAISESSA ELÄMÄSSÄÄN.....	22
3.1 Lapsikäsitys ja lapsuus	22
3.2 Osallisena ja vuorovaikutuksessa toteutuu kristinuskon syvin olemus.....	23
3.3 Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehityksessä.....	25
3.4 Oikeus osallisuuteen.....	26
3.5 Osallisuuden mittaaminen ja ulottuvuudet	29
4 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	33
4.1 Tutkimuksia lasten osallisuudesta	33
4.2 SOS-lapsikyliin liittyvää tutkimusta osallisuudesta	35
5 TUTKIMUSASETELMA JA KOHDERYHMÄ	38
5.1 Laadullinen tutkimus	38
5.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	39
5.3 Aineiston kerääminen	40
5.4 Analyysimenetelmänä sisällön analyysi.....	42
5.5 Tutkimuksen kohderyhmä	44
6 TUTKIMUSTULOKSET	45
6.1 Mistä asioista lapset kirjoittivat.....	45
6.2 Osallisuuden ja vaikuttamisen kokemuksia	46
6.3 Osallisuuteen ja vaikuttamiseen liittyviä toiveita.....	50
7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	51
LÄHTEET.....	59
LIITE 1 KAARINAN SOS-LAPSIKYLÄN KERHOT 2011 -2012	63
LIITE 2 TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISEN LUPAPYYNTÖ LAPSILLE JA NUORILLE.....	65

1 JOHDANTO

Lastensuojelutyössä on viime aikoina ollut keskeisenä tavoitteena lapsen osallisuuden ja mielipiteen ilmaisun vahvistaminen ja lisääminen. 2000-luvun lastensuojelutyössä on lapsen kuuleminen ja osallisuus noussut ykkösteemaksi, joka on myös koko oman työurani ajan kiinnostanut minua. Lapsilähtöisyyden idean mukainen työskentely on perusanomaltaan sitä, että koko työskentely perustuu lapsen tarpeisiin. Lapsi nähdään aktiivisena osapuolena, joka osaltaan vaikuttaa tapahtumien ja valintojen kulkuun merkittävästi. Lapsi on oman ainutkertaisen elämänsä pääroolin esittäjä. Ammatillaisen osana on rinnalla kulkijana olla auttaja, välillä sivustakatsoja ja toisinaan suunnannäyttävä ja valintojen mahdollistaja. Näissä rooleissa hänen on vahvistettava lapsen uskoa tämän oman elämän valintoihin.

Olen työskennellyt koko työurani ajan lasten hoito-, kasvat- ja opetustehtävissä. Kaarinan SOS-lapsikylässä olen työskennellyt huostaan otettujen ja sijaishuollossa elävien lasten kanssa vuoden 2003 lokakuun alusta, jolloin Suomen viides lapsikylä perustettiin. Osallisuus aiheena kiinnostaa minua kovasti, sillä ihmisen osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet omaan elämäänsä saavat aikaan eheytyä ja synnyttävät tunteen, että ihminen on arvokas ja jokainen on itse subjekti oman elämänsä asioissa. Eli omilla valinnoillaan, mielipiteillään ja kannanotoillaan ihminen siis pystyy vaikuttamaan omaan elämäänsä. Hän kokee itsensä arvokkaaksi ja sitoutuu oman elämänsä ja tulevaisuutensa suunnitteluun. Hänen itsetuntonsa kehittyä ja hän oppii vastuuntuntoa. Osallisuus on voimavara ja auttaa ihmistä aktiiviseksi ja valveutuneeksi kansalaiseksi (Tanskanen & Timonen-Kallio 2010, 7).

Opinnäytetyöni aiheena on Kaarinan SOS-lapsikylässä sijoitettuna olevan lapsen osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien kokemuksen selvittäminen. Tutkimusjoukon olen rajannut 12 vuotta täyttäneisiin lapsiin. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä tietoa osallisuudesta ja tuoda Kaarinan SOS-lapsikylässä esille lasten oikeus osallisuuteen ja mielipiteen ilmaisemiseen sekä herättää työntekijät kiinnittämään erityistä huomiota lasten osallisuuden vahvistamiseen sijaishuollossa.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA LÄHTÖKOHDAT

2.1 Lastensuojelu ja sijaishuolto

Lasten oikeuksien toteutumisen turvaamiseksi on olemassa lastensuojelujärjestelmä. Sen tarkoituksena on turvata jokaisen lapsen turvallisuus ja kehityksen edellyttämien perustarpeiden toteutuminen. Lastensuojelujärjestelmä on toteuttamassa jokaisen lapsen oikeuksia suojeluun ja riittäviin elämisen, kasvun ja kehittymisen voimavaroihin. *Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun* (Nivala 2010, 24). Lastensuojelussa lapsen etu otetaan aina ensisijaiseksi päämääräksi, kun joudutaan puuttumaan perheen elämään. Kun avohuollon tukitoimet eivät pysty turvaamaan lapsen kasvua ja kehitystä, on huostaanotto äärimmäinen tukitoimenpide lapsen suojelemiseksi. Kun tehdään lapsen elämän ja tulevaisuuden suhteen näin isoja päätöksiä, on aina huomioitava lapsen oma mielipide tilanteesta hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioiden. Kaikella tavalla lapsen oikeudet korostuvat uuden lastensuojelulain myötä yksilötasolla ja myös asiakkaan näkökulmasta. (Lastensuojelulaki 2007, 25. §, 27. §, 34.–37. §; Vanhanen 2009, 5, 7–8.)

Kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijän on harkittava yksilöllisesti jokaisen sijoitettavan lapsen sijaishuoltopaikka. Kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, on otettava huomioon kokonaisuus eli huostaanottoon johtaneet syyt, lapsen kaikinpuoliset tuen tarpeet eri kasvun ja kehityksen osa-alueilla. Lapsen fyysinen, psyykinen, emotionaalinen ja sosiaalinen tuen tarve on määrittämässä sijoituspaikkaa. Läheisten ihmissuhteiden jatkuvuuden takaaminen ja mahdollisimman vähäiset muutokset lapsen eri elämänalueilla on otettava huomioon. Pitää myös arvioida sijaishuollon tarve tulevaisuudessa. Mahdollinen todennäköisyys lapsen huostaanoton purkamisesta, sijoituksen päättymisestä ja kotiin palaamisesta on arvioitava jo sijoitusta tehdessä. Perhehoito on nykyisen lastensuojelulain suosittama sijoituspaikka varsinkin silloin, kun sijoituksen arvioidaan olevan pitkäaikainen. Tällä tavoin lapselle turvataan jatkuvuus ihmissuhteissa ja kodinomaisen, luonnollisen kasvuympäristö. Perhehoitoa edustavat yksityisperhe ja ammatilliset perhekodit. Perhehoitopaikkoja ei ole kuitenkaan Suomessa riittävästi tällä

hetkellä ja siksi joudutaan myös sijoittamaan muualle. Lapsi voi olla myös hoidollisesti niin haasteellinen ja tarvitseva, että perhehoidossa ei kyetä vastaamaan lapsen tarpeisiin. Laitoshuolto tarjoaa sellaista ammatillista hoitoa, jolla pystytään vastaamaan todellakin tarvitsevan lapsen hoidon tarpeeseen. Aina ei valitettavasti voida tarjota ideaalista lapsen edun mukaista sijoituspaikkaa. Usein sijoitusprosessin aikana lapsella on vastaanotokotisijoituksia aluksi ennen vakituisen ja lapsen edun mukaisen pysyvämmän sijoituspaikan löytymistä. (Vanhanen 2009, 8; LSL 2007, 45–46; Pösö 1995, 82–82.)

Juridisesti lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen iällä on iso vaikutus asiakkuuteen (Jokela 2010, 14). Lastensuojelulain mukaan 12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää erikseen puhevaltaa huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella itseään koskevassa lastensuojeluasiassa (Lastensuojelulaki 2007, 4. luku, 21. §). Käytännössä tämä tarkoittaa, että 12 vuotta täyttänyt lapsi voi olla omassa lastensuojeluasiassa yhtä tasavertainen asianosainen kuin aikuinen. Hän saa oikeuden ilmaista näkemyksensä asiassa täysivaltaisesti. (Marjomaa & Laakso 2010 (toim.)

Varsinkin lastensuojelun asiakkaana lapsella on usein heikko itsetunto ja hän saattaa kokea mahdollisesti syyllisyyttä siitä, että ei voi elää omien vanhempiansa kanssa. Pieni lapsi ei ole ollut osallinen niihin syihin, joiden vuoksi hänet on otettu huostaan ja sijoitettu sijaishuoltoon, esimerkiksi lastensuojelulaitokseen. Aikuisten tekemiset ja tekemättä jättämiset ovat useimmiten johtaneet pienen lapsen huostaanottoon ja sijaishuollon asiakkaaksi tulemiseen. Mielestäni osallisuuden lisääminen sijaishuollon aikana auttaa lasta eheytyämään, kun hän saa vaikuttaa omaan elämäänsä iän ja kehitystasonsa mukaisesti ja ilmaista oman mielipiteensä ja tulla kuulluksi sekä omissa että elinympäristöön koskevissa asioissa. Tällaisen osallisena olemisen tuloksena syntyneet päätökset ja ratkaisut lapsi voi kokea enemmän omiksi ja se jo itsessään lisää lapsen voimaantumisen tunnetta ja sitouttaa häntä yhdessä sovittuihin menettelytapoihin. Osallisuuden toteutuminen edellyttää myös lapsen elämässä mukana olevilta läheisiltä aikuisilta lapsen kunnioittamista ja sellaisen ilmapiirin luomista lapsen elämään, että lapsi saa tuntea aikuisen arvostavan ja kunnioittavan häntä ja hänen ajatuksiaan ja mielipiteitään (Nivala 2010, 19).

Ne olosuhteet, joissa lapsi elää, ovat määrittämässä lapsen osallisuuden ja osallistumisen mahdollisuuksia paljonkin. Lastensuojelun toimipaikan rakenteet ja vakiintuneet

tavat ja arkikäytännöt eivät välttämättä tue lasten osallisuuden vahvistumista. Käytännön lastensuojelutyössä osallisuuden vahvistamisen tavoite ei aina toteudu itsestään selvytenä. Syitä tähän on monia. Ammattilaisten asenteiden tasolla lapsen mielipiteen selvittämiseen, näkemysten ja ratkaisuehdotusten kuulemiseen ja korostamiseen saataan suhtautua melko varovaisesti. Pelätään usein, että lapselle kaadetaan liian suuri vastuu tai kyseessä voi olla myös pelko lojaliteettiristiriidasta, johon lapsi saattaa joutua mielipiteensä ja näkökantansa vuoksi epävarmassa tilanteessa tai vaikeassa perhetilanteessa. Puutteellisuutta on vielä myös yhtenevässä dokumentointi- ja raportointikäytännöissä, jotka nykyään kuuluvat oleellisesti lapsilähtöiseen työskentelyyn.

Osallisuuden vahvistamisessa työntekijä luo lapsen pedagogisen suhteen ja rakentaa dialogisen prosessin, jossa oikealla ilmapiirillä ja työntekijän asenteella on tärkeä rooli (Tanskanen & Timonen 2009, 6).

Lasta pitää kaikista mahdollisista vaikeuksista ja haasteista huolimatta jatkuvasti ja pitkäjänteisesti motivoida osallisuuteen ja myös osallistumaan. Yhteiskunnassa ovat tällä vuosituhanella osallisuuden kysymykset nousseet laajemminkin keskustelun aiheiksi. (Tanskanen & Timonen 2009, 6 ja 15.)

2.2 SOS-lapsikylä sijaishuoltoapaikkana

SOS-lapsikylän rooli Suomen lastensuojelussa on perinteisesti tarkoittanut perheenomaista vaihtoehtoa silloin, kun arvioidaan, että huostaan otettu lapsi tarvitsee pitkäaikaista sijoitusta oman kodin ulkopuolella eikä paluu omaan kotiin näytä todennäköiseltä. Hoitomuotona on yhteisöllisesti tuettu perhehoito. Tavoitteena on, että sijoitettu lapsi saisi elää perheessä ja hänellä olisi mahdollisuus saada kiintyä ja kiinnittyä uuteen elämäntilanteeseen. Pyrkimys on aikaansaada ja löytää ratkaisu lapsen vanhemmuuden tarpeeseen ja tavoitteena on mahdollistaa lapselle riittävä uusi vanhemmuus. Uutta vanhemmuutta voitaisiin kuvata rinnakkaisvanhemmuuden käsitteellä. Tämä tarkoittaa sitä, että SOS-lapsikylän hoitomallin ja lapsen edun mukaisesti ylläpidetään ja vahvistetaan lapsen suhteita hänen omiin vanhempiinsa ja muihin aikaisempiin, lapselle tärkeisiin ihmisiin. Yhteisöllisesti tuetulla perhehoidolla Suomen SOS-lapsikylissä tarkoitetaan lapsen riittävän hyvää hoitoa, kasvatusta ja aikuistumiseen asti jatkuvaa elämisen turvaa (Niemelä 2000, 15).

Tällaista tehtävää varten on Suomessa viisi SOS-lapsikylää ja nuorten hoidon vaihtoehtoisena paikkana yksi SOS-nuorisokoti. SOS-lapsikylähoitomallissa on itsenäiseen elämään siirtymistä helpottava, kattava jälkihuoltotoiminta. Se on tarkoitettu lapsikylässä kasvaneen nuoren kasvun ja kehityksen tukemiseen siinä vaiheessa kun hän on itsenäistymässä ja omat siivet alkavat vähitellen kantaa. SOS -lapsikyläyhdistyksen Helsingissä sijaitseva keskustoimisto on Suomen lapsikylätyön kokonaisuutta koordinoiva toimipiste. Sieltä käsin johdetaan, kehitetään, tuetaan ja ohjataan muiden toimipisteiden työtä ja kehittämistä. Taustalla ylläpito- ja tukemistehtävissä ovat SOS-lapsikyläyhdistys ja SOS-lapsikyläsäätiö. Tämä koko lapsikyläorganisaatio toimii yhdessä ja muodostaa sellaisen kokonaisuuden, joka laajana verkostona kykenee olemaan mukana lapsikylissä sijoitettuna olevien lasten hoidon tukemisessa. Välillä voi tulla eteen tilanteita, jolloin lapsen kasvun eri vaiheissa ratkaisuja joudutaan hakemaan useilla eri tasoilla, ja niissä on koko lapsikyläorganisaatio mukana. ”Samana katon” alla sijoitetun lapsen on turvallista kasvaa, kehittyä ja eheytyä. Niemelän (Niemelä 2000, 15) mukaan SOS-lapsikylään sijoitusta voidaan pitää myös ehkäisevänä työnä. Kun päästään riittävän varhaisessa vaiheessa puuttumaan ja korjaamaan pienen lapsen elinolosuhteita, se antaa mahdollisuuden terveeseen kehitykseen ja on estämässä mahdollisten vaurioiden syntymistä. Haavoittuvissa olosuhteissa eläneiden lasten mahdollisuus saada vaurioita on suuri. (Niemelä 2000, 15.)

2.3 SOS-lapsikyläiden perustaminen ja lähtökohdat

Toisen maailmansodan jälkeen nuori lääketieteen opiskelija Hermann Gmeiner tuli miettineeksi, että kun sodan tuhojen seurauksena on paljon orpoja lapsia ja leskeksi jääneitä naisia, olisikohan joku noista naisista valmis hoitamaan orpolapsia oman elämänsä osana. Heidän kohtalonsa kosketti syvästi Hermann Gmeineriä, josta tuli myöhemmin SOS-lapsikylätyön perustaja vuonna 1949. Hän oli persoonana vakuuttava ja hänellä oli lapsuudessaan omakohtainen kokemus äidin menettämisestä vain 5-vuotiaana pikku poikana, joten hän sai nopeasti kannattajia ajatuksilleen. Itävaltaan, Tirolissa sijaitsevaan Imstin pikkukylään, perustettiin ensimmäinen lähekkäin toisiaan oleva kotien ryhmä eli lapsikylä. (Niemelä 2000, 11.)

Näin SOS-lapsikyläjärjestö sai alkunsa ja se kasvoi nopeasti kansainväliseksi lastensuojelujärjestöksi. Viiden ensimmäisen vuosikymmenen aikana kansainvälinen SOS-lapsikyläyhdistys on laajentunut kaikkiin maanosiin. Nykyään kansainvälinen lapsikyläyhdistys nimeltään SOS-Kinderdorf International, KDI, on maailman suurin yksityinen lastensuojelujärjestö. Järjestön kansainvälinen keskus toimisto on Innsbruckissa Itävallassa. (Gmeiner 1982, 14, 105–106; Vanhanen 2009, 14.)

Suomeen lapsikyläidean toi opiskelija Kaija Laitinen (myöhemmin Olkkonen) 1960-luvun alussa. Suomen ensimmäinen lapsikylä aloitti toimintansa Espoon Tapiolassa vuonna 1966. Lapsikylä on rakennettu sen jälkeen vuonna 1972 Punkaharjulle, 1979 Ylitornioon, 1982 Vihantiin ja viimeksi vuonna 2003 Kaarinaan. Jyväskylän lähellä Vaajakoskella on yhdistyksen omistama nuorisokoti nuorisoikäisille lapsikylään sijoitettaville lapsille tai lapsikylässä aiemmin kasvaneille lapsille, joiden hoidollinen ja kasvatuksellinen tarvitsevuus on nuoruusiässä sellaista, että nuorisokoti pystyy vastaamaan perinteistä lapsikylää paremmin heidän hoidollisiin tarpeisiinsa. SOS-nuorisokoti rakennettiin Vaajakoskelle vuonna 1974. (Koisti-Auer, 2000, 15.)

SOS-lapsikyläyhdistyksen palvelujen piirissä olleita lapsia ja nuoria oli vuonna 2011 yhteensä 255. Sijoitettuna heistä oli Suomen lapsikyliin ja nuorisokotiin 177 lasta ja nuorta (0 - 20 -vuotiaat). Avohuollon tukitoimien piirissä oli 80, joista kuusi sellaista lasta, jotka olivat myös sijoitettuna vuoden 2011 aikana. Avohuollon piirissä olleista lapsista oli 16 perhekuntoutuksessa (kahdeksasta eri perheestä). Jokaiseen toimipisteesseen tuli uusia lapsia vuoden 2011 aikana ja uusia sijoituksia tehtiin vuoden aikana 35. Lapset ovat usein ennen lapsikylään muuttoa olleet sijoitettuina vastaanottokodissa tai lastenkodissa. Sijoituksista poistui viime vuoden aikana 18 lasta ja nuorta. (0 - 20-vuotiaat). Suurin ikäryhmä kaikissa lapsikylissä vuoden lopussa olivat edelleenkin alakouluikäiset. (SOS-lapsikyläyhdistyksen vuoden 2011 tilastotietoja.)

Suomen SOS-lapsikyläyhdistys kuuluu KDI:iin itsenäisenä jäsenenä. Lapsikylätyötä tukevia lapsikyläystäviä on maailmassa miljoonia, ja heidän tukensa muodostaa suuren yhtenäisen ketjun, joka viestittää erityisesti myös rauhasta ja ystävyydestä maailmassa. Se on osoittamassa, että auttamishalua on olemassa ja ihmiset ovat valmiita jakamaan omastaan. SOS-lapsikylätyön lähtökohtana on kristillinen käsitys ihmisarvosta ja lä-

himmäisen rakkaus. Lapsikylä on nykyään maailmassa yhteensä yli 500 ja KDI:in organisoimaa lapsikylätyötä ja toimintaa 133 eri maassa. (Niemelä 2000, 12.)

SOS-lapsikylän hoidon mallissa on tarkoitus yhdistää sijaishodin ja lastenkodin parhaat puolet (Gmeiner 1984, 101 - 103). SOS-lapsikylätyön hoitomallissa on neljä periaatetta, jotka toimivat hoidon kulmakivinä: äiti, sisarukset, koti ja kylä. Perhehoitoa edustavat äiti, sisarukset ja koti. Lapsikylä, johon kuuluu lapsikyläkotien lisäksi koteja tukeva henkilöstö, edustaa laitoshoidon. SOS-lapsikylään kuuluu Suomessa 6 - 10 kotia sekä kylässä sijaitsevat yhteiset tilat ja yhteinen henkilökunta. (Vanhanen, 2009.)

Äiti-periaate on lapsikylän hoitomallissa lapselle erittäin merkittävä asia. Jokaisella lapsella on kasvunsa aikana tarve liittyä ja kiinnittyä aikuiseen. *Jokainen lapsi haluaa olla jonkun oma. Se kuuluu myös lapsen oikeuksiin* (Mäkelä & Vierikko 2004, 16). Kun lapsi tulee lapsikylään, on hänellä jo ollut vähintään yhdet vanhemmat tai yksi vanhempi. Kiintymisen heihin on todennäköisesti ollut turvatonta tai ainakin siinä on ollut häiriöitä ja epävakautta. Lapsi on usein joutunut kokemaan laiminlyöntiä, nähnyt tai joutunut kokemaan ikäänsä nähden sopimatonta aikuisten käyttäytymistä, väkivaltatilanteita ja joutunut elämään epävakautta, pelottavassa elämäntilanteessa. Monet lapset ovat saaneet vaurioita äidin päihteiden käytön seurauksena jo sikiöaikana, traumatisoituneet vauvaiässä tai varhaislapsuudessa. Lapsella ei ole ollut tuolloin sanoja. Pelko, ahdistus ja ei-ymmärrettävät kauhukokemukset ovat tallentuneet kehon muistiin ja voivat aktivoitua myöhemmin kasvun ja kehityksen aikana. Niitä voi olla mahdotonta sanoittaa edes vanhempana tai niistä puhuminen voi olla erittäin ahdistavaa. (Mäkelä & Vierikko 2004, 16–17.) Lapsikylä-äiti edustaa pysyvää, turvallista aikuista, joka asuu ja elää yhdessä lapsikyläperheensä kanssa omassa kodissa lapsikylässä. Tämän äiti-periaatteen ydinajatus on, että lapsella on mahdollisuus saada selkeästi ainakin yksi aikuinen, joka on valmis vastaamaan lapsen kiintymistarpeeseen mahdollisesti aikuisuuteen asti. Sijaisvanhempina voi lapsikyläkodissa toimia lapsikylä-äiti tai pariskunta yhdessä. (Koisti-Auer, 2000.)

Kaikissa maissa lapsikylä-äidin tehtävään haetaan perheettömiä, 30 – 40-vuotiaita naisia, joille sijaisäidiksi tulo on sekä ammatillista työtä että omaa elämää täydentävä tehtävä (Niemelä 2000, 17). Äidin tehtävänä on elää turvallista, ennakoitua arkea lasten kanssa ja saada vähitellen syntymään luottamuksellinen suhde lapsiin. Jokainen lapsi on ainutkertainen ja ihana ja lapsen olisi ensin opittava pitämään itsestään ja sen jälkeen

hän voisi kiinnittyä lapsikylä-äitiin, sisaruksiin ja muihin hänelle tärkeisiin ihmisiin. Luottamuksen, turvallisen elämänmallin ja kiintymyssuhteen kautta parhaassa tapauksessa lapsi saa hylätyksi tulemisen pelon sijaan uskon elämän kantamiseen. (Mäkelä & Vierikko 2004, 17.) Äitiperiaate leimaa lapsikylätyötä. Sitä on kritisoitu ja kyseenalaistettu sijaisän puuttumisen takia. Se on myös herättänyt innostusta ja luottamusta. (Niemelä 2000, 17.)

Lapsikylä-äiti on työsuhteessa lapsikyläyhdistykseen, mutta tekee työtä työaikalain ulkopuolisena työntekijänä. Hän asuu ja elää lapsikyläkodissa ja jokaisesta viikosta hänelle kertyy yksi vapaapäivä. Hän tekee työtä suunnilleen kolme viikkoa ympäri vuorokauden eläen lasten kanssa lapsikyläkodissa ja kuukaudessa hän pitää keskimäärin yhden vapaaviikon. Lapsikylä-äidille kertyy myös vuosilomaa normaaliin tapaan työsuhteen aikana ja kun lapsikylä-äiti on vapailla tai vuosilomalla, hänen tilalleen lapsia ja lapsikyläkotiä hoitamaan tulee lapsikylävanhemman sijainen. Hän on myös vakituinen työaikalain ulkopuolinen työntekijä. Häntä voisi kuvailla ”sukulaistädiksi”. Tilannetta voisi verrata vaikka tavallisen suomalaisen perheen olosuhteisiin, joissa perheen äidin tai vanhempien ollessa poissa kotoa lapsia tulisi hoitamaan läheinen, lapsille tuttu aikuinen. Lapsikyläkodin tiimin muodostavat lapsikylä-äiti tai vanhemmat, lapsikylävanhemman sijainen, lapsikyläkodin ohjaaja ja sosiaalityöntekijä. Heistä muodostuu lapsikylässä lapsen lähiverkosto ja lisäksi koko kyläyhteisön toiset lapset sekä lapsikyläkotien ja kyläyhteisön kaikki työntekijät muodostuvat lapselle tutuiksi.

Lapsikylätyössä tuetaan vahvasti yhteyttä lapsen biologisiin vanhempiin ja muihin lapselle läheisiksi muodostuneisiin tahoihin. Lapsikylävanhemmuus on perusolemukseltaan rinnakkaista ja jaettua vanhemmuutta. Lapsen ikiomat vanhemmat ovat aina osa lapsen elämää ja identiteettiä. Lapsen kehitykselle on erityisen tärkeää, että hänellä on ikätasoonsa nähden realistinen käsitys omasta elämänhistoriasta, omista vanhemmistaan, elämän nykyhetkestä sekä tulevaisuuden näkymästä. Jokaisessa ikä- ja kehitysvaiheessa lapsen iän ja ymmärryksen mukaan aikuisten tulee auttaa lasta muodostamaan käsitys siitä, miksi hän on sijoitettuna lapsikylään ja miksei hän voi asua omien vanhempiensa luona. Näistä palapelin osista olisi tärkeää saada muodostettua lapselle yhtenäinen kokonaisuus, jotta lapsen elämänjana olisi realistinen ja ymmärrettävä ja jotta se tukisi lapsen kehitystä ja kasvua eheytyneeseen aikuisuuteen. (Koisti-Auer, 2000.)

Suomessa SOS-lapsikyläperheeseen kuuluu 3 - 8 eri-ikäistä ja eri sukupuolta olevaa lasta. Lapsikyläkodeissa biologiset sisarukset sijoitetaan melkein aina samaan kotiin. Harvinaisissa tapauksissa saatetaan sisarukset sijoittaa toisistaan erilleen. Jos lapsen kasvua ja kehitystä edistää arvioiden mukaan paremmin se, että hän elää erillään sisaruksistaan, niin silloin esimerkiksi saman sisarussarjan vanhin lapsi voidaan sijoittaa erilleen sen vuoksi, että hän pääsisi irti hänelle aiemmin sisarussarjassa muodostuneesta liian vastuullisesta roolista. Tällöin hänen arvioidaan tarvitsevan niin paljon huomiota ja korvaavia kokemuksia, että hänen kehityksensä kannalta on suotuisampaa ratkaista asia näin. Joissakin tapauksissa sisarusten väliset negatiiviset vuorovaikutusmallit voivat siirtyä uuteen lapsikyläperheeseen, jolloin on myös mahdollista sijoittaa sisarukset eri koteihin (Niemelä 2000, 24–25).

Kodissa voi olla myös sijoitettuna useimmista eri perheistä tulleita lapsia. Jos kodin aikuisena on vain äiti, on yhdessä kodissa lapsia nykyään 3 - 4. Pariskunnalla taas voi olla 5 - 7 lasta. Kodin vanhemmista ja lapsista tulee perhe, jossa jokaisella lapsella on mahdollisuus tuntee kuuluvansa joukkoon ja oppia vuorovaikutustaitoja sekä osoittaa erilaisia tunteita. Lapset opettelevat sosiaalisia taitoja: oppivat toisiltaan, tukevat toisiaan, riitelevät, kinastelevat, kadehtivat ja oppivat nauttimaan toistensa seurasta ja kunnioittamaan toistensa mielipiteitä ennemmin tai myöhemmin. Samanarvoisuuden ja yhteenkuuluvaisuuden tunne värittää lapsikyläkodin ja koko lapsikylän suurperhettä. (Mäkelä & Vierikko 2004, 18; Niemelä 2000, 24–25.) Lapsikylävanhemman mahdollisista omista biologisista lapsista tulee myös tavallaan sijoitettujen lasten uusia sisarsuhteita (Vanhanen 2009, 23).

Lapsikylässä kodit ovat lapsikyläperheiden koteja. Ne ovat valoisia, avaria ja hyvin varusteltuja isoja omakotitaloja. Ainoastaan Tapiolan SOS-lapsikylässä kodit ovat isoja rivitalokoteja. Kodeilla on oma itsenäinen talous ja oman kodin tavat ja säännöt. Jokaisella lapsella on oma huone. Elämä muodostuu tavallisista arkipäivän asioista ja askareista. Lapsia ohjataan osallistumaan kykyjensä mukaan oman huoneen ja perheen yhteisen kodin hoitamiseen. Siivouspäivinä siivotaan yhdessä ja roskapussin vienti- ja pöydänkattamisvuorot on sovittu yhdessä. Perheelle muodostuu elämisen myötä omia tapoja ja perinteitä. Syntymäpäiviä ja perhejuhlia vietetään kodille ominaisella tavalla. Loma-aikoina mietitään yhteistä mukavaa tekemistä, josta muodostuu ajan mittaan perheen elämänhistoria, jota lapset ja aikuiset voivat yhdessä myöhemmin muistella. Koti

ei ole vain sijoitettujen lasten asuinpaikka, se on myös lapsikylä - äidin tai vanhemman koti. Lapsikyläkoti on myös kyläyhteisön joidenkin työntekijöiden työpaikka. Tämä asettaa toiminnalle melko haastavat puitteet. Koti on lapselle turvapaikka, jossa hän saa elää ja asua turvassa, nukkua yönsä levollisesti ja jossa hänestä välitetään. Hilikka Niemelä toteaaakin:

Oikea koti on se, joka merkitsee turvapaikkaa (Niemelä 2000, 25 - 26).

Lapsikylä muistuttaa perinteistä pientä kylää, jossa kaikki tuntevat toisensa. Se on iso voimavara, mutta siihen sisältyy myös haittapuolia. Lapsikylässä asuminen antaa lapselle tiedon, että hän ei ole ainoa huostaan otettu lapsi maailmassa. Hän ymmärtää vähitellen varttuessaan huostaanoton syyt ja kun hän hyväksyy ne ja kokee olonsa turvalliseksi, hänen omat voimavaransa vapautuvat kasvuun ja kehitykseen. Yleistavoitteena on luoda vakaat edellytykset lapsen tasapainoiselle kasvulle ja kehitykselle. Nuorena aikuisena hän voi mahdollisesti olla tasapainossa itsensä ja elämänsä kanssa. Parhaassa tapauksessa hän selviytyy elämän tuomista uusista haasteista ja kykenee ottamaan huomioon paitsi omansa myös muiden ihmisten tunteet ja tarpeet. (Niemelä 2000, Mäkelä & Vierikko 2004, 19, Koisti-Auer, 2000.)

Lapsen kasvua tukevat menetelmät SOS-lapsikylissä on kerätty SOS-lapsikyläyhdistyksen yhteiseen toimintakäsikirjaan. Kaikille uusille työntekijöille annetaan luettavaksi tämä SOS-lapsikylän hoitomallin yhteinen ohjeistus jo työntekijän työhön perehdytysvaiheen alussa. Toimintakäsikirjasta saa tarkan kuvauksen laadullisista menetelmistä, joita yhteisesti sovittuna käytetään hoidon ja kasvatuksen tukena. Päämäärä on, että jokainen lapsi saa rakkautta, kunnioitusta ja turvallisuutta. Hän kehittyy omien kykyjensä ja valmiuksiensa mukaan itsenäiseksi yhteiskunnan jäseneksi. Jokaisen lapsen hoito ja kasvatustarpeensa suunnitellaan ja toteutetaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Vähintään vuosittain tehtävässä hoito- ja kasvatussuunnitelmassa tarkennetaan asiakassuunnitelmaa. Hoitoa suunnitellaan ja sen vaikuttavuutta arvioidaan hyvinvoinnin ja valmiuksien arviointimenetelmän avulla. Pikkulapsille (0 - 5 vuotta) ja isommille lapsille ja nuorille (5 - 17 vuotta) on käytössä erilliset arviointilomakkeet. Hoito- ja kasvatussuunnitelman tekoon osallistuvat lapsi iän ja kehitystason mukaan, kodin tiimin jäsenet ja kylän sosiaalityöntekijä tai erityistyöntekijä. Tarpeen mukaan suunnitelman laadinnassa voivat olla mukana muutkin, jotka osallistuvat lapsen hoitoon,

esimerkiksi keskustuomiston psykologi. (SOS-lapsikyläyhdistyksen toimintakäsikirja, 20.)

Lapsikyläkodin toiminnan laatuarviointia tehdään vuosittain. Siihen osallistuvat kodin tiimin jäsenet, kylänjohtaja sekä lapset ja nuoret. Työntekijöille arviointi merkitsee mielipiteiden vaihtoa sekä luottamuksen ja avoimuuden lisääntymistä. Arviointi toimii myös yhteistyön organisoinnin ja tiimityön kehittämisen välineenä. Lapsille kodin arviointiin osallistuminen merkitsee kuulluksi tulemistä. Tavoitteiden asettaminen on tärkeä osa kodin toiminnan arviointia ja kehittämistä. Seuranta-arviot kertovat tavoitteiden toteutumisesta. Kylänjohtaja vastaa kodin arvioinnista ja kehittämissuunnitelman laadinnasta. (SOS-lapsikyläyhdistyksen toimintakäsikirja, 29.)

Koko lapsikyläyhteisön arviointi tehdään vuosittain. Keskustuomistossa työskentelevä henkilöstöpäällikkö suunnittelee kylänjohtajan kanssa, mitä arviointimittareita yhteisön arvioinnissa käytetään ottaen huomioon ajankohtaiset tarpeet. Jokainen kylänjohtaja vastaa oman toimintayksikkönsä kehittämisestä. Lasten ja nuorten tekemät oman hyvinvoinnin ja valmiuksien arvioinnit toimivat myös asiakaspalautteena. Kotien ja kylän työntekijät kehittävät toimintatapojaan lasten ja nuorten palautteen perusteella. Niistä saadaan tärkeää tietoa lasten kokemuksesta ja mielipiteistä asumisesta ja elämisestä lapsikylässä. Myös luvan antaneilta aikuistuneilta nuorilta kerätään palautearviointi noin kahden vuoden kuluttua itsenäistymisestä. Palautearvioinneista tehdään yhteenvetoja, jotka kuvaavat itsenäistyneiden elämäntilannetta ja antavat palautetta lapsikylässä tai nuorisokodissa vietetystä ajasta. Lapsille ja nuorille tehdään myös ajoittain erillisiä palautekyselyjä, joiden tulosten perusteella työtä kehitetään. Tutkimustietoa hankitaan monin eri tavoin ja myös opinnäytteiden tekemistä SOS-lapsikylätyöstä tuetaan. (SOS-lapsikyläyhdistyksen toimintakäsikirja, 29–30.)

2.4 Kaarinan SOS-lapsikylä lapsuuden maisemana

Kaarinan SOS-lapsikylä on uusin lapsikylä Suomessa. Kylä on perustettu vuonna 2003 ja ensimmäiset lapset muuttivat kylään joulukuussa 2003. Kaarinan SOS-lapsikylään on tällä hetkellä sijoitettuna 35 Suomen eri kuntien huostaan ottamaa lasta. Kylän alueella

sijaitsevat lapsikyläkodit, vierastalo sekä isompi yhteistalo, jossa ovat yhteiset kokoon-
tumistilat ja toimistotilat. Yhteistalossa ovat kylänjohtajan, apulaisjohtajan, kahden ky-
län sosiaalityöntekijän ja ohjaajien toimistotilat. Lisäksi siellä on neuvotteluhuone, lii-
kuntasali, leikkihuone sekä askartelu- ja puutyöverstas. Kylän ulkoinen pihapiiri on ra-
kennettu ja suunniteltu lapsia ajatellen. Se on kaunis ja turvallinen. Siellä on runsaasti
leikki-, urheilu- ja toimintamahdollisuuksia sekä yhteys luontoon, mikä toimii ympäris-
tönhoitona. Kylän ympäristössä on metsää ja merenrantaan on matkaa vajaa kilometri.

Kaarinan SOS-lapsikylän lapsista tyttöjä on yhteensä 16 ja poikia 19. Lapsien ikäraken-
ne on tällä hetkellä sellainen, että alle kouluikäisiä kylän lapsista on kolme, ala-
asteikäisiä lapsia on 20, ylä-asteikäisiä lapsia kylässä on yhteensä yhdeksän ja kolme
kylän nuorta on jo toisen asteen opinnoissa. Lapsikylän hoitomallissa on etuna se, että
biologisten sisarusten on mahdollista asua ja elää sijoituksen aikana samassa lapsikylä-
kodissa yhdessä. Kaarinan kylässä sisaruksia asuu paljon. Kahdessa kodissa asuu mo-
lemmissa kolmen sisaruksen sarja, yhdessä kodissa asuu ainoastaan kaksi sisarusta,
kolmannessa kodissa asuu kaksi sisarusparia ja yksi eri biologisesta perheestä sijoitettu
lapsi. Viidennessä kodissa asuu yksi sisaruspari ja kaksi lasta, jotka ovat eri perheistä
huostaan otettu. Kuudennessa kodissa asuu kolme sisarusta ja yksi lapsi, joka on eri bio-
logisesta perheestä. Seitsemännessä kodissa on neljä sisarusta ja kahdeksannessa lapsi-
kylän kodissa on kolme sisarusta ja kaksi muuta lasta, jotka molemmat ovat alun perin
eri perheistä.

Lapsikylässä on paljon yhteisöllisiä toimintoja, jotka tuovat iloa ja rikastuttavat lasten ja
aikuisten elämää. Erilaiset vuoden kiertoon liittyvät tapahtumat, juhlat, urheiluturnauk-
set ja yhteisölliset kokoontumiset muodostuvat perinteiksi, joita osataan odottaa jo en-
nalta. Kylä on rakennettu keskelle muuta asutusta, jotta kaikki palvelut olisivat lähellä.
Lapset käyvät ympäristön kouluissa, esikouluissa, harrastuksissa, neuvoloissa ja tervey-
denhuoltopalveluissa jne. Tavoitteena on rohkaista lapsia yhteiskuntaan ikätason ja ke-
hityksen mukaan. Kodista lapsen uusi maailma laajenee vähitellen lapsikylään, jossa
myös järjestetään toivomusten ja tarpeiden mukaan lapsikylän ohjaajien ohjaamia erilai-
sia harrastekerhoja. Lapsi oppii vähitellen toimimaan ryhmässä, ja sosiaalisia taitoja voi
harjoitella naapurin lasten kanssa tuttujen kylän ohjaajien vetämissä kerhoissa ja piha-
leikeissä.

Kaarinan kylän henkilöstöön kuuluu yhteensä 32 työntekijää. Lapsikylä-äitejä on kahdeksan. Kylässä toimii yhdeksän perinteistä lapsikyläkotia ja määrääjäksi perustettu vierihoidoyksikkö, jossa voidaan antaa yksilöllistä hoitoa sitä tarvitsevalle lapselle. Kodeissa ja vierihoidoyksikössä asuu lapsikylävanhemman, lapsikylävanhempien tai lapsikylävanhemman sijaisten kanssa 1 - 5 sijoitettua lasta. Kaarinan kylän kahdessa lapsikyläkodissa asuu viisi lasta lapsikylä-äidin kanssa, neljässä kodissa asuu lapsikylä-äidin kanssa neljä sijoitettua lasta, kahdessa kodissa asuu kolme lasta. Toisessa niistä asuu lapsikylä-äiti lasten kanssa ja toisessa lapset asuvat lapsikylä-äidin ja hänen aviomiehensä kanssa. Mies käy päivätyössä kylän ulkopuolella, ja hänen kanssaan lapsikylä on tehnyt tukihenkilösopimuksen. Tukihenkilösopimus kattaa hänen vapaa-aikaan sijoittuvan tuen lapsiin ja lapsikyläkotiin nähden. Yhdessä kodissa on kaksi lasta ja lapsikylävanhemman sijainen hoitaa kodin vastuuhenkilön tehtävät. Tähän kotiin ollaan etsimässä parhaillaan lapsikylävanhempaa. Vierihoidoyksikköön on sijoitettu määrääjäksi yksi lapsi ja kodin vastuuajaisina toimii kaksi lapsikylävanhemman sijaista. Yksi kylässä aiemmin asunut nuori on kylän jälkihuollon piirissä. Jälkihuollon sosiaalityöntekijä ja jälkihuollosta vastaava ohjaaja on nimetty työskentelemään tämän nuoren parhaaksi, ja he tukevat nuoren aikuisen elämänhallintaa yhdessä sovittujen sääntöjen mukaan.

Lapsikylävanhemman sijaisia on henkilökunnassa kymmenen, ja heistä kahden koko työaika menee tällä hetkellä määrääjäksi vierihoidoyksikössä työskentelyyn. Kaikille vanhemman sijaisille on oma nimetty ns. ykköskoti, jossa he enimmäkseen työskentelevät lapsikylävanhemman ollessa vapailla. Vanhemman sijainen voi myös satunnaisesti työskennellä jossakin muussa lapsikyläkodissa. Lapsikylävanhemman sijaisista kahdeksan on naisia ja kaksi miestä. Kylässä on tällä hetkellä myös lapsikylävanhemman työtä harjoitteleva äitikurssilainen. Harjoittelun kesto on puoli vuotta. Hänen toiveensa olisi sijoittua lapsikylävanhemmaksi Kaarinan SOS-lapsikylään. Valmennuskurssiin sisältyy sijaisvanhemmille tarkoitettu Pride-valmennus.

Lapsikylässä työskentelee seitsemän ohjaajaa kotikohtaisissa ja yhteisöllisissä tehtävissä. Ohjaajat ovat nimettyjen kotien omaohjaajia ja he tekevät sovitut päivät ja kellonajat viikoittain työtä nimetyssä kodissa vanhemman tai vanhemman sijaisen rinnalla tai he voivat tehdä sovitun lapsen kanssa yksilötyötä tarpeen mukaan. Ohjaajat järjestävät erilaisia kerhoja, auttavat lasten harrastuksien toteutumisessa, ohjaavat kerhotoimintaa, työskentelevät loma-aikoina retkillä ja leireillä, ohjaavat koulunkäyntiä ja järjestävät

nuortentoimintaa. Ohjaajina on neljä miestä ja kolme naista. Henkilökuntarakenteella voidaan turvata lapsille mahdollisuus saada kasvaa ja kehittyä ympäristössä, jossa he tottuvat myös miehiin kasvattajina, ohjaajina, opastajina ja hoitajina. Miehen mallia lapsille ovat vielä lisäämässä kylänjohtaja, kylämestari-ohjaaja ja siviilipalveluksen suorittaja. Kylämestari-ohjaaja on ”vanhan ajan talonmies”, joka on monitaituri erilaisissa huolto-, kunnostus- ja korjaustöissä. Hän vastaa lapsikylän kiinteistöjen kunnossapidosta, kylän autojen huolloista sekä piha-alueista. Siviilipalveluksen suorittajan pääasialliseen työalueeseen kuuluvat erilaiset kuljetustehtävät.

Kaarinan SOS-lapsikylään on muodostunut kahdeksan toimintavuotensa aikana jo runsaasti vuodenkiertoon ja juhlapäiviin liittyviä yhteisöllisiä perinteitä. Kuvaan Kaarinan kylän kerhotoimintaa sekä yhteisöllisiä tapahtumia seuraavissa kappaleissa tarkemmin.

Talvikautena joka toinen vuosi kylän väki viettää yhdistyksen omistamassa lomaviettopaikassa, Oravanpesällä, lasten hiihtolomaviikon talvisessa pohjoisen Pellon maisemissa. Kevättalvella kylässä vietetään kuntohiihtotapahtumaa ja perinteeseen kuuluu myös yhteisiä aikuisten ja lasten jääpallopelejä, pulkkamäkiriehaa sekä tietenkin yhteinen ruokailu ulkona hernesoppaa herkutellen. Laskiaisen pulkkatapahtumaan Ruissalon Saaronniemeen paikallinen moottoripyöräkerho kutsuu kylänväen vuosittain.

Grillikauden avajaiset liitetään kevättalkoiden aikaan, jolloin siistitään kyläympäristöä talven jäljiltä kesän kasvukautta vastaanottamaan. Juhannusjuhlaa perinteisine juhannussalkoineen juhlietaan juhannusviikolla. Haitarimusiikki, erilainen yhteinen leikkiminen ja nyyttikestiperiaatteella toteutettava picnic-ateria kesäisessä kylämaisemassa on odotettu tapahtuma. Lauletaan, lausutaan runoja, tanssitaan salon ympärillä ja nautitaan alkaneesta keskikesän juhlasta. Unikeon aamujuhlaa vietetään heinäkuun lopulla. Kylän väki odottaa innoissaan, että ketä tituleerataan vuoden unikeoksi tällä kertaa. Juhlien perinteeseen kuuluu, että juhla-asuna on yöpuku ja yhteinen aamiaisbrunssi nautitaan pitkän kaavan mukaan pihapiirissä muiden kyläläisten kanssa. Sadonkorjuujuhlat syyskuun alussa juhlistavat satokauden päättymistä. Kasvimaakerhon innokkaat puutarhurit ovat ylpeitä kasvattamistaan vihanneksista ja marjoista. Pöytään loihditaan erilaisia herkkuja syksyn sadosta. Kuvajuhlaesitys lasten ja aikuisten yhteisistä kesäpuuhista on liitetty sadonkorjuujuhlan ohjelmaan. Yhdessä on hauska muistella kulunutta kesää ja nauraa hauskoille kesämuistoille.

Joulunalusaikana yhteistalon puutyöväkkaassa toimii vuosittain kynttiläpaja. Kynttilöitä valmistetaan valamalla ja kastamistekniikalla jo usean vuoden kokemuksella. Jouluisen musiikin soidissa piparien napostelu, suklaan herkuttelu ja mausteisen jouluglögin maistelu kruunaa tunnelman. Kynttilöitä valmistetaan itselle ja lahjaksi läheisille ja ystäville. Yhteistä joulua juhlietaan puurojuhlan merkeissä juuri ennen jouluaattoa. Lasten laulu- ja soittoesitykset ovat perinteisesti osa puurojuhlaa. Tunnelma on jo jouluista jännitystä tihkuva ja odottava. Vuoden viimeisenä päivänä, uuden vuoden aattona yhteistalolla toimii leffateatteri, silloin katsellaan isolta valkokankaalta ikäryhmittäin elokuvia ja herkutellaan popcornilla ja limulla.

Oman kylän perinteiden lisäksi Kaarinan lapsikylän lapset ja nuoret osallistuvat muiden kylien lasten ja nuorten tapaan yhdistyksen yhteisiin vuosittain toistuviin tapahtumiin. Keväällä on Vaajakoskella kaikkien toimipisteiden yhteinen salibandyturnaus. Kaarinan kylän innokkaista lapsista ja nuorista koostuva joukkue on joka vuosi ollut mukana. Haulkkaita pelaajia tulee joka vuosi lisää ja ohjaajat toimivat ansiokkaina valmentajina. Joukkue harjoittelee innokkaasti koko kevätkauden ennen turnausta. Lapsikyläpurjehdus on Kaarinan SOS-lapsikylän jokavuotinen yhdistyksen kaikille lapsille avoin tapahtuma. Heti koulujen päättymisen jälkeen ensimmäisellä kesälomaviikolla suunnataan ihastuttavaan saaristoon partiovene Merisissillä pariiksi päiväksi purjehtimaan. Tapiolan kylässä on joka toinen vuosi elokuussa jalkapalloturnaus. Jalkapallon pelaamisessa Kaarinan lapsikylän lapset ovat myös kunnostautuneet erinomaisesti. Reilun pelaajien palkintopysti on löytänyt tiensä Kaarinan kylään kunniakkaasti jo kaksi kertaa.

Lapset saavat harrastaa kylässä heidän toivomiaan ja heidän tarpeidensa pohjalta suunniteltuja harrastuksia juuri kyseistä tarkoitusta varten perustetussa kerhoryhmässä. Kylässä toimii useita erilaisia kerhoja (liite 1). Tiimit miettivät lasten tarpeita ja lapset esittävät toivomuksiaan aina syyskauden alussa. Ohjaajat toimivat omien erityisosaamisiensa puitteissa kerhojen ohjaajina.

Nuortentoiminta aloitettiin kaksi vuotta sitten, kun useampi lapsikylän lapsi tuli yläasteikään. Toiminnan tarkoituksena oli tuolloin toimia ennaltaehkäisevänä toimintana. Pyrittiin pitämään nuorisoiäkiset lapset lähellä lapsikylää ja järjestettiin nuorille oman kylän tiloissa nuortentoimintaa. ”Nuokkari ” toimii joka toinen perjantai-ilta yhteistalon

nuorisotilassa klo 18 - 21. Nuoret ovat itse olleet mukana suunnittelemassa nuorten tilaa ja he ovat olleet myös laatimassa pelisääntöjä nuorten iltoihin. Kaksi ohjaajaa on vaki-
tuisena työparina mukana nuortentoiminnassa. Nuorten iltojen sisältönä on toisten nuor-
ten vapaamuotoinen kohtaaminen. Tarjolla on yhdessä tehtyä iltapalaa, urheilua, eloku-
vien katsomista ja ihan vaan ajanviettamistä vapaasti. Nuorilla on myös mahdollisuus
erilaiseen pelaamiseen esim. Play Stationilla ja tietokoneella. Peliajat ovat nuorten it-
sensä määrittämiä.

Tärkeänä elementtinä nuorten illoissa on aikuisten läsnäolo ja nuorilta on tullut palaut-
teena, että on hienoa kun ohjaajat ovat tavoitettavissa ja heillä on mahdollisuus jakaa
aikaa nuorten kanssa keskustellen ja ajatuksia vaihtaen. Nuorilla on selkeä tarve jakaa
asioita aikuisten kanssa vapaassa tilanteessa ilman mitään odotuksia. Nuorten iltoihin
ovat myös nuorten kaverit tervetulleita. Jokainen saa pyytää yhden kaverin kerrallaan
”nuokkariin” ja siitä tulee ilmoittaa etukäteen ohjaajille. Näin aikuiset osaavat varata
riittävästi tarjoilua ja tietävät jo ennakkoon varautua isompaan nuorten määrään. Vielä
ei kavereita kuitenkaan ole tuotu kovin paljon mukaan nuorten iltoihin. Poikaystäviä on
ollut mukana joinakin kertoina. Nuoret tuntuvat viihtyvän oman kylän nuorten kanssa
oikein hyvin. Tavoite on ainakin toistaiseksi toteutunut hyvin, sillä kylän nuoriso ei ole
ottanut tavakseen hakeutua Turun tai Kaarinan keskustan ilta- ja yöelämään mitenkään
erityisen innokkaasti. Nuorten kanssa on lisäksi osallistuttu konserttimatkaan ja tehty
retki Helsinkiin jalkapallon MM-karsintaottelua katsomaan.

Kaikessa lapsille ja nuorille järjestetyssä toiminnassa lapset ja nuoret itse osallistuvat
toiminnan sisältöjen suunnitteluun ja saavat esittää toivomuksiaan. Kerhoryhmien nimet
ovat myös lasten itse keksimiä. Aikuiset tekevät lasten esittämien toiveiden jälkeen ker-
hoihin sisältösuunnitelman syys- ja kevätkaudeksi erikseen, laativat budjetin ja päättä-
vät sallitun budjetin rajoissa toiminnan lopullisesta sisällöstä. Yleensä puolivuotiskausi-
en lopussa, joulun aikaan ja loppukevällä, ohjelmassa on jotakin erityisen toivottua te-
kemistä, joka tavallaan toimii päätöskertana kerhokaudelle. Kesällä ja koulujen loma-
aikoina yhteisöllistä toimintaa järjestetään kylässä runsaammin kuin arkena. Usein ker-
horyhmittäin tehdään retkiä lähiseudun kiinnostaviin kohteisiin ja uimarannoille sekä
käydään Kaarinan kylän kesämökillä Somerolla kesäpäiviä viettämässä. Yhteisölliset
kesä- ja loma-aikojen toiminnalliset tapahtumat ovat hyvissä ajoin suunniteltuja, ja nii-
hin osallistuminen on kaikille vapaaehtoista.

Jokainen lapsikylässä varttuva lapsi saa ainakin kerran mahdollisuuden osallistua kesän aikana KDI:in organisoimaan kansainväliseen yhteisleiriin, joka pidetään Pohjois-Italiassa, Caldonazzo-järven rannalla. Näin monikulttuurisuuden ymmärrys vahvistuu ja on mahdollista kokea yhteys muiden maiden lapsikylissä elävien nuorten kanssa ja solmia ystävyysuhteita. Kodit tekevät aivan normaaliin tapaan lasten loma-aikoina omia kesäsuunnitelmia ja viettävät perheenä kesää kukin omalla tavallaan. Luonnollisesti lapset tapaavat omia vanhempiaan ja sukulaisiaan myös lomillaan, jolloin kouluajat eivät rajoita aikatauluillaan elämää.

Koko yhteisöstä ja sen kaikista ihmisistä tulee ajan mittaan tuttu ja laajempi koti siellä kasvaville lapsille. Erityisesti lapsille yhteisö on turvatekijä, mutta myös kylän aikuisille. Kyläyhteisössä kaikkien aikuisten tehtävänä on pitää lapsista huolta ja ohjata heitä. (Niemelä 2000, 28.)

3 LAPSI OSALLISENA OMASSA AINUTKERTAISESSA ELÄMÄSSÄÄN

3.1 Lapsikäsitys ja lapsuus

Ihminen tulee ihmiseksi vain vuorovaikutuksessa toisten kanssa, ja yhteisössä toimiminen muovaa hänen ymmärrystä itsestään. Ihmisenä oleminen on pohjimmiltaan suhteessa olemista. Olemme riippuvaisia toisistamme – erityisesti niistä, jotka meitä rakastavat (Nurmi & Rantala 2011, 6).

Tämän tutkimuksen keskeinen käsite on lapsen osallisuus ja se on lähtökohtana tutkimukselleni. Olen lähestynyt lapsen etua ja osallisuutta koskevaa aihetta määrittelijöinä luterilainen kirkko, lapsen kehityspsykologia, YK:n lapsen oikeuksien sopimus sekä Suomen lainsäädäntö. Tuon aluksi lyhyesti esille uuden lapsikäsitteen määrittelyn ja sen jälkeen kuvaan, miten osallisuus määrittyy tässä tutkimuksessa.

Aina se, mikä oli ensin, värittää ja valottaa sitä mikä seuraa, ei fatalistisesti, mutta kestävästi (Bardy 2009, 18).

Lapsen osallisuutta tutkittaessa ja tarkasteltaessa on Marjatta Bardyn mukaan määriteltävä ensin lapsuus ja lapsi. (Bardy 2009, 17.) Jokaisella ihmisellä ensimmäinen elämäntaihe on lapsuus ja sitä jokainen ihminen kantaa mukanaan tavalla tai toisella koko elämänsä. Siten lapsuus on myös osa aikuisten ihmisten elämää, koska heidän mielen rakenteissa lapsuuden asiat ovat tallessa, muhimassa ja vaikuttamassa heidän tapansa olla suhteessa itseensä, toisiin ja toimia yleensä maailmassa. Lapsuus on lasten iässä olevien ihmisten konkreettista näkyvillä olevaa elämää. Lapsuus on myös yhteiskunnallinen ilmiö ja lapsuutta määritetään suhteessa aikuisuuteen. Aikuiset ovat Bardyn mukaan myös aikuisia suhteessa lapsiin. Lapsuuden ja aikuisuuden rajat voivat olla jyrkkiä, loivia tai liukuvia. Eri kulttuureissa lapsuuden kesto on vaihdellut paljon. Ihmisten käsitykset lapsuudesta ja sen arvosta vaihtelevat paljon kulttuurin, aikakauden ja yhteiskunnan senhetkisten arvojen mukaan. Jokaisen ihmisen oma lapsuus vaikuttaa aikuisuuteen, ja aikuisen lapsuus vaikuttaa lasten lapsuuteen. Yhteiskunta vaikuttaa ihmisen lapsuuteen ja lapsuuden ajalla on vaikutus yhteiskuntaan. Kyseessä on monitahoinen kiertokulku. Kiertokulun liikkeet käynnistyvät aina uudestaan viimeksi maailmaan tulevien lapsipolvien kohtaamisessa, yksilöllisesti ja yhteisöllisesti. (Bardy 2009, 19.)

Lapsitutkimus on ollut kriittinen sitä, että lapsuutta on aiemmin pyritty liikaa ”perinteistämään”. Käsitys lapsesta on pohjautunut liikaa sosialisatioajatteluun ja on ollut yksi-puolinen ja tukeutunut liikaa perinteisen kehityspsykologian näkökulmaan. Lapsuus ei ole ollut itseisarvo, eikä sitä ole pidetty kiinnostavana itsessään. Lapsuuden merkitys on ollut kasvua kohti aikuisuutta ja täyttä kansalaisuutta. Lapsitutkimus ja lapsikäsitys ovat viime vuosina olleet murrosvaiheessa ja tätä ilmiötä voidaan kutsua uudeksi paradigmaksi. Lapsen oikeuksien sopimus (1989) on ollut selkeästi muuttamassa lasten asemaa tasavertaisemmaksi yhteiskunnassa. Sopimuksen solmimisen myötä lapsilla on oikeus osallistua yhteiskunnan toimintaan, ilmaista mielipiteensä ja ottaa vastaan tietoa. Heitä on kuultava heitä itseään koskevassa asiassa ja heidän mielipiteensä on otettava huomioon. (Alanen 2001, 162.)

3.2 Osallisena ja vuorovaikutuksessa toteutuu kristinuskon syvin olemus

Osallisuus on koko ihmiseksi kasvamisen edellytys. Ihmisenä olemista leimaa erityisen vahvasti suhde toisiin ihmisiin. Kristinuskon syvin olemus on osallisuutta ja vuorovaikutusta. Partisipaatio kuuluu teologiseen kielenkäyttöön ja tarkoittaa juuri osallisuutta. Se sisältää ihmisen olemisen yhteyttä Jumalan olemiseen sekä yhteyttä Kristuksen kanssa. Maailmassa kaikki kasvavat kirkot ovat valinneet osallisuuden, kanssavaeltamisen tien. Yleisesti Suomessa on tuotu esiin, että meidän evankelisluterilainen kirkkomme haluaa olla sellainen kirkko, jossa lapset, nuoret ja heidän koko perheensä voivat olla osallisina ja johon he haluavat kuulua ja jonka julistaman asian ihmiset haluavat kokea omakseen. Lapsiteologia pyrkii löytämään paikkaa lapsille seurakunnan ja kirkkojen elämässä. (Virtanen 2011, 80.)

Jeesus viestitti lasten osallisuudesta poikkeuksellisesti oman aikansa normaaliin tapaan nähden, Sallikaa lasten tulla minun tyköni! Siunaamalla lapsia Jeesus antoi lapsille kunnian olla omalla tavallaan olemassa, ja näin tehdessään hän osoitti arvostavansa myös lasten tekoja maailmassa. Matteuksen evankeliumin 18: 1-10 ytimessä on teksti, jossa Jeesus asettaa lapsen kiistelevien opetuslasten keskelle ja tekee lapsesta osallisen. Opetuslapset kiistelevät ja puhuvat suurellisesti siitä, mikä on Jumalan valtakunta ja mikä opetuslasten osallisuus on siinä. Kyseessä on siis teologinen väittely. Jeesus puuttuu

väittelyyn kesken sitä ja asettaa lapsen keskelle kiistelyä. Hän toivoo näin tehdessään, että lapsen näkeminen muuttaisi aikuisten ajattelutottumukset. Hän asettaa nimenomaan tarkoituksellisesti lapsen keskelle opetuslasten väittelyä eikä naista, köyhää, sairasta tai pakanaa. Kertomuksessa ei mainita, onko lapsi poika tai tyttö. Jeesus kuvaa lasta nimettömänä eikä Hän mainitse tämän ikää tai sukupuolta. Lapsi on aivan hiljaa opetuslasten keskellä eikä sano mitään. Jeesus puhuu lapsen vastaanottamisesta. Tarkoittaako hän sitä, että kristillisen kirkon olisi otettava jokainen ihminen vastaan samalla tavoin kuin lapsi? Ohikatsominen on myös toinen asia, josta Jeesus varoittaa. Kristillisen kirkon on otettava vakavasti lasten kärsimys, halveksiminen tai väheksyntä. (Virtanen 2011, 83–84.) Teoksessa ”Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus” osallisuuden teologiaa selittäessään dosentti ja Diakin tutkijayliopettaja Mikko Malkavaara kuvaa lähimmäisen näkemistä sakramentiksi ja Kristukseksi. (Malkavaara 2011, 106.)

Se on ulkopuolisen tekemistä osalliseksi. Se on toisten ihmisten joukossa elämistä, vuorovaikutukseen sitoutumista ja rohkaisemista ja Jeesuksen elämäntavan ymmärtämistä esikuvalliseksi (Malkavaara 2011, 106).

Nykyään myös yhteiskunnallisesti lapsuus ja nuoruus tunnustetaan itseisarvoiksi. Lasten ja nuorten tarpeet ovat ihmiselämän ja tulevaisuuden kannalta perustavia. Lasten ja nuorten aito kuuleminen rakentaa inhimillistä kirkkoa ja koko yhteiskuntaa. Kirkon tulevaisuudelle erityisesti sen nuorten jäsenten kokemus osallisuudesta on ratkaisevaa. Osallisuuden kirkon perusviesti ihmiselle on: tahdon, että olet. Kirkko haluaa elämämallillaan ja toiminnallaan kertoa, että se iloitsee pienistä ja suurista. (Jokela 2011, 4.)

Osallisuus sanana viittaa moniin erilaisiin asioihin. Se on osattomuuden, ulkopuolisuuden ja syrjäytymisen vastakohta. Osallisena ihminen on aktiivinen yhteisön jäsen, tulee kuulluksi itseä koskevissa asioissa ja ilmaisee mielipiteensä ja vaikuttaa omaa itseä ja omia asioitaan koskevaan päätöksentekoon. Kaikkia eri osallisuuden määritelmiä tarkasteltaessa huomaa, että osallisuus tarkoittaa aina subjektina olemista. Osallisena asiassa tai yhteisössä oleva ihminen vaikuttaa omalla osallisuudellaan ja olemisellaan asiaan tai yhteisöön enemmän tai vähemmän ja samalla tuo häivähdyksen itsestään ja omasta mielipiteestään asian tai yhteisön nykytilaan. (Nurmi & Rantala 2011, 6.)

3.3 Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehityksessä

Kristinuskossa ymmärretään ihminen Jumalan kuvana. Jokainen ihminen on omalla, ainutlaatuisella tavalla erityinen ja arvokas. Nämä ominaisuudet eivät kuitenkaan ole vauvassa valmiina hänen syntyessään. Niiden kehittymiseen ja kypsymiseen tarvitaan jokaisen ihmisen ainutlaatuisen perimän tarjoamien mahdollisuuksien lisäksi erilaisia elämässä vastaantulevia kokemuksia. Kaikki toiminta ja elämäkokemukset tukevat, rajoittavat tai suuntaavat persoonallisuuden kehitystä ja luovuutta hitaasti koko lapsuuden ja nuoruusiän ajan. Osallisuuden kokemukset ovat kaikkein merkityksellisimpiä näiden persoonallisuuden osa-alueiden kehittymiselle. (Mäkelä 2011, 13–14.)

Osallisuuden kokeminen ihmisen elämässä ei ole itsestään selvä asia. Nykyään on nuorillakin paljon omassa elämässään ulkopuolisuuden, osattomuuden kokemusta ja se on myös valitettavasti peruskokemus psyykkisesti pahoinvoivalle ja sairastuneelle ihmiselle. Se voi johtaa merkityksettömyyden ja yksinäisyyden tunteisiin. Vakavissa mielenterveyden häiriintymisissä ovat nämä samat osattomuuden kokemukset usein päällimmäisinä syinä. Mielenterveyden kulmakiviksi voimme nimetä yhteyden omaan minuuteen, mahdollisuuden vaikuttaa omaan elämään ja maailmaan sekä saada aikaan muutoksia ja varmuuden tunteen joukkoon kuulumisesta. Lapsen kasvun tärkeinä vuosina on olennaisen tärkeää vahvistaa hänen mahdollisuuttaan osallistua toimivana, tuntevana, ajattelevana ja luovana persoonana jokaisessa kehitysvaiheessa. Tällaisia toimintaedellytyksiä tarjoamalla ja vahvistamalla aikuiset voivat varmistaa lapsen kehittymistä ehyeksi yksilöksi. (Mäkelä 2011, 14–15.)

Parhaassa mahdollisessa tilanteessa lapsella on kasvunsa ja kehityksensä matkalla tukena useita häntä rakkaudella hoitavia aikuisia ja isompia lapsia, jotka ovat sitoutuneita tehtäväänsä. Sisaruksilla on todettu nykyisessä kehityspsykologiassa olevan isompi merkitys kuin aiemmin ymmärrettiinkään. Ihminen on ainutlaatuinen ja kehityksen aikana jokainen vuorovaikutustilanne ja vuorovaikutustyyli on merkityksellinen. Eri puolet ihmisessä vahvistuvat erilaisten osallisuuden kokemusten myötä. Tämän vuoksi jokaisella lasta hoitavalla, lapsen kanssa leikkivällä, lapsen kanssa tekemisissä olevalla toisella ihmisellä on osuutensa lapsen minuuden rakentumisessa. Kaikki kohtaamiset toimivat rakennusaineina lapsen minuudelle. Ne joko vahvistavat, tukevat tai tukahdut-

tavat minuuden muodostumista. Minuus muodostuu jokaisella kehittymisen aikana osallistuvan vuorovaikutuksen tilanteissa. (Mäkelä 2011, 16–17.)

Lapset tarvitsevat avoimesti osoitettua arvostusta joka päivä. Nuoret hyötyvät kaikesta aikuisten heille osoittamasta arvostavasta kiinnostuksesta. Kun lapsi ja nuori saavat osallistua arvostettuina vuorovaikutuskumppaneina, heidän luovuuksensa kasvaa. Lasten ja nuorten luovuudessa ja toimivuudessa, heidän osallistumisensa itsestäänselvyydessä, on tulevaisuutemme (Mäkelä 2010, 23).

Joka auttaa nuorta oppimaan, löytämään oman itsensä vahvoja ja heikkoja osa-alueita ja tällä lailla kasvamaan tietoiseksi omasta itsestään, vahvistaa tai heikentää nuoren kokemusta itsestään erityisenä ja arvokkaana. Kaikki kokemukset jättävät omat jälkensä ihmiseen. (Mäkelä 2011, 16.) Lastensuojelulapsella tämä jälki on tunnepuolella valtavan merkityksellinen. Hylätyksi tulemisen kokemus säilyy koko elämänajan ihmisessä ja tuo arvottomuuden ja huonommuuden tunteita hylätyksi tulleelle lapselle ja nuorelle. Vaatii paljon vahvistamista, välittämistä, rakkauden kokemuksia ja osallisuutta ennen kuin viesti arvokkuudesta ja erityisyydestä vahvistuu tällaiselle lapselle ja nuorelle.

3.4 Oikeus osallisuuteen

Marjatta Bardy (2009) määrittelee osallisuuden seuraavasti: osallisuuden kokemus syntyy siitä, että tulee nähdyksi ja kuulluksi omana itsenään yhteisönsä jäsenenä. Laajasti ymmärrettyinä osallisuus on yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta (Lapsen oikeuksien sopimus 60/1991, 12. artikla) osallisuudessa on kyse lapsikansalaisten ja aikuisten julkisen vallan yhteisöjen välisistä suhteista ja erityisesti lasten mahdollisuuksista vaikuttaa näiden yhteisöjen toimintaan (Oranen 2008, 9). Osallisuuden rakentuminen on vastavuoroista toimintaa, joka edellyttää yhteisöltä jäsentensä huomioon ottamista ja jäseniltä aktiivista mukaan tulemistä. Tämä juuri haastaa lastensuojelun työntekijät erityisen vaativaan tehtävään. Uusi lastensuojelulaki (LSL 2007) velvoittaa lastensuojelun työntekijöitä aiempaa enemmän osallistamaan ja kuulemaan lapsia. Lastensuojelun asiakkaina olevat lapset ovat jo saaneet surullisia kokemuksia siitä, että asiat vain tapahtuvat ja itsellä ei välttämättä ole mahdollisuuksia vaikuttaa asioihin. Heille on saatava vakuutettua ja vahvistettua oman osallisuuden, vaikuttamisen mahdollisuuden ja osallistumisen merkittävyyttä.

Juuri heille mahdollisuus vaikuttaa itse on erityisen tärkeää ja merkitsevää. He eivät enää lastensuojelun asiakkaina saa joutua tapahtumien sivusta seuraajiksi vaan he ovat oman ainutkertaisen lapsuutensa ja kasvun vuosiansa subjekteja. Kokemusta kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisen mahdollisuudesta voi pitää kaikkein tärkeimpänä hyötynä, jonka osallisuus voi tuottaa lastensuojelulapselle. Osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa itseä koskevista asioista ja mahdollisuuksista vaikuttaa niihin ilmaisemalla mielipiteensä niistä. Osallistuminen on toimintaa, jossa osallisuus usein konkretisoituu (Oranen 2008, 16).

Lastensuojelutyön ammattilaisten tehtävänä on kannustaa lapsia osallistumaan, tarjota heille arkisessa elämässä mahdollisuuksia osallisuuteen ja ohjata heitä tuomaan esille omia mielipiteitään ja käsityksiään. Työntekijöiden on myös vahvistettava lapsille viestiä heidän ainutkertaisen mielipiteensä arvosta ja näytettävä se lapsille aidosti todeksi elämän arkikäytännöissä ja valinnoissa. Tavoitteena on tarkastella yhdessä lapsen kanssa arkitodellisuutta sellaisena, kuin se juuri sillä hetkellä näyttäytyy lapselle itselle. (Lindqvist 1990, 18–21.)

Lasten oikeuksien sopimus (1989) määrittää lapsen oikeuden osallisuuteen yhdeksi perusoikeudeksi. Lapsen oikeuksien sopimus on muuttanut lapsen asemaa tasavertaisemmaksi yhteiskunnassa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti (Lapsen oikeuksien sopimus 60/1991, 12. artikla). Suomi on mukana Lasten oikeuksien sopimuksessa ja tämän vuoksi kansallinen lainsäädäntömme velvoittaa lasten huomioimiseen. Suomessa lainsäädäntö tukee lasten osallisuuden oikeutusta erityisen paljon. Perustuslain (731 /1999, 6. §) mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Lastensuojelulain (417/2007, 8. §) mukaan lasten tulee saada osallistua paitsi itseään koskevien asioiden käsittelyyn, myös palvelujen kehittämiseen. Lastensuojelulain sisältö määrittää myös, että koko lastensuojeluprosessin ajan lapsen on oltava mukana ja häntä on aktiivisesti huomioitava päätöksiä tehtäessä ja arkea eletessä. Lapsille ja lapsiperheille tarkoitettujen palveluiden kehittämisessä tulee kiinnittää erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toiveisiin. Lastensuojelussa oikeutta osallisuuteen on perinteisesti tulkittu liian juridisesti ja kapea-alaisesti. Usein käytännössä laista luettu kohta ja tulkinta siitä on koskenut päätöksenteon yhteydessä lapsen puhevallan käyttöä ja todisteellista kuulemistä. Oikeus kuulluksi tulemiseen on käytännössä

rajattu 12 vuotta täyttäneiden lasten oikeudeksi. Kuitenkin uusimmassa Lastensuojelulaissa on koko luku, joka koskee lapsen osallisuutta (417/2007, 4. luku).

Lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain (434/2003) 34. §:n mukaisesti häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa.

Lapsen osallisuuden toteutuminen tässä merkityksessä edellyttää paitsi mahdollisuutta kertoa mielipiteensä myös sitä, että se otetaan huomioon siinä määrin, että lapselle syntyy kokemus kuulluksi tulemisesta. Osallisuuden toteutuminen edellyttää siten aikuiselta lapsen kunnioittamista ja sellaisen ilmapiirin luomista lapsen kohtaamiseen, että lapsi voi tuntee aikuisen arvostavan hänen ajatuksiaan. (Nivala 2008, 18.)

Osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa itseä koskevista asioista ja mahdollisuuksista vaikuttaa niihin ilmaisemalla mielipiteensä niistä. Osallistuminen on toimintaa, jossa osallisuus voi konkretisoitua. (Nivala 2008, 19.) Hallinnollis-byrokraattisessa toiminnassa osallisuuden yksi ilmenemismuoto on kuuleminen, joka sisältää oikeuden tietojen saamiseen ja omien näkemysten ilmaisemiseen (Hallintolaki 434/2003, 34. §, 36. §). Laki edellyttää aina selvittämään lapsen mielipiteen ja toivomukset lapsen ikään katso-matta (Hallintolaki 683/1983, 10.§). Kun arvioidaan lastensuojelun tarvetta ja tehdään lasta tai nuorta koskevaa päätöstä, on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin tai toivomuksiin. Lapsen on myös lain mukaan saatava ikänsä ja kehitystasonsa mukaan selkeää tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja hänellä tulee olla tilaisuus esittää siinä mielipiteensä (LSL, 5.§). Lastensuojelussa lapsen asiakkuus - näkökulman myötä lapsen oikeudet tulevat uudistuvien käytäntöjen pakottamana näkyvämmiksi ja todellisemmiksi kuin lapsen asema muualla yhteiskunnassa (Jokela 2010, 7).

Lainsäädännön perusteella lapsen tulee saada olla mukana rakentamassa, kehittämässä ja arvioimassa heille tarkoitettuja palveluja. Yhteiskunnan eri osa-alueilla on luotu osallistumisen rakenteita arkisiin käytäntöihin. Opetushallituksella on laaja Nuorten osallisuushanke, jossa on mukana yli 70 Suomen kuntaa. Paikallishankkeita lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseksi on monia ja niissä pyrkimyksenä on vaikuttamismahdoli-

suuksien edistäminen. Monissa kunnissa on tehty lapsipoliittisia ohjelmia, joissa on linjattu lasten ja nuorten osallisuuden keinoja ja mahdollisuuksia. Väylät ovat useimmiten koulu ja edustuksellinen osallistuminen ja tätä kautta vaikuttaminen. Nuorisoparlamentti ja osallistumisoikeus lautakuntatyöskentelyyn ovat hyviä esimerkkejä tällaisesta vaikuttamisen mahdollisuudesta (Paavola & Rousu & Laiho 2006, 9 ja 22–23).

Lasten ja nuorten kanssa työskennellessä huomaa melko pian tuloksia. Osallisuuden ja lapsiystävällisen yhteiskunnan sekä kirkon eteen työskenteleminen kannattaa. Itse toivon kovasti, että jokainen lasten kanssa työtä tekevä aikuinen kiinnittäisi huomiota osallisuuden kysymyksiin ja tämän myötä jokainen lapsi ja nuori saisi kokea olevansa mukana, osallisena ja osallistuvana. Nähdäksi ja kuulluksi tuleminen on lapsen, nuoren ja koko yhteiskunnan etu ja on perustana sellaiselle yhteisölle, jossa koetaan kaikinpuolista arvostusta ja jossa on hyvä elää ja olla.

3.5 Osallisuuden mittaaminen ja ulottuvuudet

Osallisuutta on kuvattu ja mitattu yleensä erilaisilla tikapuu- tai astemalleilla eri tutkimuksissa (ks. esim. Flöjt 2000, 1–3). Yleisesti kuvaten voisi tiivistää siten, että alemmilla portailla yksilöllä on vain vähän tai ei lainkaan mahdollisuuksia vaikuttaa ja mitä korkeammalle hän portailla siirtyy, sitä enemmän valtaa hänellä on. Olettamuksena on, että yksilön osallisuus lisääntyy samassa suhteessa. Ylimmillä portailla osallisuutta on paljon ja alimmilla portailla sitä on vain vähän. Osallisuuden asteet vaihtelevat lapsen tilannekohtaisesta poissaolosta lapsen läsnäolon kautta lapsen toimijuuteen (Jokela 2010, 10).

Lapsen osallisuutta voidaan lähestyä myös vuorovaikutuksen näkökulmasta. Lasten ja nuorten osalta tarkastellaan useimmiten suhdetta aikuisiin ja aikuisten käyttämään valtaan. Osallisuutta tarkastellaan vallan funktiona. Mitä enemmän lapset ja nuoret voivat vaikuttaa päätöksiin, sitä enemmän heidän ajatellaan oleva osallisia toiminnassa, jota päätökset koskevat (Oranen 2008, 9).

Shier (2001) on lisännyt porrasmalliin ulottuvuuden, joka tarkastelee aikuisten valmiuksia, mahdollisuuksia ja velvoitteita suhteessa lasten osallisuuteen (taulukko 1). Mallissa

on viisi porrasta, ja myös tässä mallissa alimmalla portaalla on vähäisin osallisuuden aste ja ylimmällä suurin. Portaista ensimmäinen on *lasten kuunteleminen*, toinen *lasten tukeminen mielipiteiden ilmaisemisessa*, kolmas *lasten näkemysten huomioon ottaminen* ja neljäs *lasten ottaminen mukaan päätöksentekoon*. Viidennellä, korkeimmalla portaalla *lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta*. Osallisuuden edellytysten arvioinnissa tarkastellaan joka portaalla erikseen sitä, minkälaiset valmiudet (asenteet ja arvot) aikuisilla on suhteessa osallisuuden määrään.

TAULUKKO 1. Osallisuus: valmiudet, mahdollisuudet ja velvoitteet (mukailen Shier 2001)

	VALMIUDET Onko työntekijällä tarvittavat valmiudet?	MAHDOLLISUUDET Onko tämä mahdollista (resurssit, organisaatio, tilat, välineet jne.)?	VELVOITTEET Onko rakenteita, jotka velvoittavat tähän (esim. lainsäädäntö, toimintaohjeet, vakiintuneet käytännöt)?
5. Lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta	Olenko valmis jakamaan valtaa lasten kanssa?		Miten lainsäädäntö määrittää työntekijän vastuun rajat?
4. Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon		Mahdollistavatko organisaatiomme rakenteet lasten ottamisen mukaan päätöksentekoon?	
Lasten	oikeuksien	sopimuksen edellyttämä	minimitaso
3. Lasten näkemykset otetaan huomioon	Olenko valmis ottamaan lasten ajatukset vakavasti?		Lapsen oikeuksien sopimus Lastensuojelulaki (471/2007, 20. §)
2. Lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisemisessa		Onko meillä tarvittavat välineet lasten auttamiseksi itsensä ilmaisemisessa?	Lastensuojelulaki ja sen perustelut (HE 525/2006)
1. Lapsia kuunnellaan		Onko luvallista käyttää aikaa lasten kuuntelemiseen?	Lastensuojelulaki (471/2007, 5. §)

Aikuisten (yhteisöjen) rooli suhteessa lasten ja nuorten osallisuuden mahdollistamiseen on keskeinen. Tikapuumalleissa aikuisten toiminta on nähty vain avaavana ja rajoittavana. Shierin (2001) malli antaa konkreettisia välineitä tämän roolin tarkempaan analysointiin. (Oranen 2008, 10.)

Tässä luvussa tarkastelen osallisuuden teoreettisia lähtökohtia ja avaan osallisuuden muotoja ja ulottuvuuksia Thomasin (2002) teorioiden mukaan. Thomasin mallin mukaan osallisuutta voidaan osallisuuden määrällisen tarkastelun lisäksi tarkastella lapsilähtöisesti niin, että osallisuutta arvioidaan lapsen valinnanmahdollisuuksien näkökulmasta. Varsinkin lastensuojelun instituutiossa osallisuuden käytäntöjä voi *arvioida osallisuuden rakentumisen portailla*. Thomasin mukaan lähtökohtana on, että lapsi voi valita osallistuvansa tai kieltäytyä osallistumasta. Tämä vaihtoehto on myös hänen mukaan-

sa yksi osallisuuden muoto. (Jokela 2010, 11.) Lapsen osallisuus on tutkielman keskeinen käsite ja lähtökohta.

Thomas (2002, 174–176) on kritisoinut malleja, joissa osallisuus nähdään yksiulotteisena ominaisuutena, niin että sitä on paljon, vähän tai ei ollenkaan. Thomasin mukaan osallisuuden tarkastelu edellyttää sen jakamista eri ulottuvuuksiin. Tämän ajattelun mukaan osallisuus rakentuu erilaisista osista, joiden keskinäiset suhteet voivat vaihdella ja lapsen kokemus osallisuudesta voi muuttua niiden mukana (taulukko 2). Alimmilla portailla yksilöllä on vähän tai ei lainkaan mahdollisuuksia vaikuttaa eli osallisuutta on vähän. Mitä korkeammalla yksilö on osallisuuden portaissa, sitä enemmän valtaa ja osallisuutta hänellä on. Thomasin ajattelun mukaan osallisuus rakentuu ensinnäkin siitä, minäläiset mahdollisuudet lapsella on *valita*, osallistuuko hän johonkin prosessiin vai ei. Thomasin teorian mukaan myös osallistumisesta kieltäytyminen voi olla yksi osallisuuden muoto ja lapsella tulisi olla myös tämä vaihtoehto. Toinen ulottuvuus on mahdollisuus *saada tietoa* tilanteesta, prosessista, omista oikeuksista ja roolista siinä. Kolmas on mahdollisuus *vaikuttaa* päätöksentekoprosessiin. Neljäs ulottuvuus on mahdollisuus *ilmaista* itseään ja puhua omista ajatuksista ja mielipiteistä. Viidentenä Thomas (emt. 176) mainitsee mahdollisuuden *saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen*. Tämä viittaa siihen, että monilla lapsilla tai nuorilla voi olla vaikeuksia ilmaista ajatuksiaan sellaisella tavalla, että ne välittyisivät aikuisille ja tästä syystä he tarvitsevat aikuisten apua. Kuudes osallisuuden ulottuvuus on lapsen mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. Lasten ja nuoren osallisuuden ajatellaan kasvavan siitä, mitä enemmän he voivat vaikuttaa päätöksiin. (Hotari ym. 2009, 120–121.)

TAULUKKO 2. Osallisuuden ulottuvuudet Thomasin (2002) ja Flöjtin (2000) mukaan

Mahdollisuus osallistua tai kieltäytyä
Mahdollisuus saada tietoa
Mahdollisuus vaikuttaa prosessiin
Mahdollisuus omien ajatusten ilmaisemiseen
Yksilön oma kokemus osallisuudesta (Flöjt)
Tuki omien mielipiteiden ilmaisuun
Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin

Thomas löysi tutkimuksessaan (2002) aikuisten neljä eri lähestymistapaa asennoitumisessa lasten osallisuuteen. Hänen mukaansa työntekijöiden asennoituminen lasten osallisuuteen ja osallistumiseen vaikuttaa ja vaihtelee. Nämä neljä lähestymistapaa ovat kliininen, byrokraattinen, arvosidonnainen ja kyyninen. *Kyynisessä* lähestymistavassa aikuinen kokee lasten osallistumisen vaarallisena. Kokemus lapsista on, että he voivat olla manipuloivia ja haluavat valtaa ilman että voivat ottaa siitä vastuuta. Tämän ajattelutavan mukaan lapsilla koetaan jo olevan liikaa vaikutusvaltaa ja sitä ei haluta enää lisäävän. *Arvosidonnaisen* lähestymistavan mukaan lasten osallisuutta pidetään itseisarvona ja sen koetaan olevan lasten oikeus. Sillä nähdään olevan vaikutuksia päätöksenteon parantumiseen ja parempien käytäntöjen luomiseen. Organisaation käytäntöjen mukaiset muodolliset vaatimukset osallisuudesta kuuluvat *byrokraattisen* lähestymistavan ajatteluun. *Kliinisessä lähestymistavassa* aikuinen arvioi lasten osallistumista lasten haavoittuvuuden ja emotionaalisen kapasiteetin näkökulmasta. (Hotari ym. 2009, 120–121.)

Neljäs näkökulma osallisuuteen edellä kuvattujen lisäksi on yksilön oma kokemus osallisuudesta. Flöjt (2000, 20) on kuvannut tätä mallia seuraavasti tiivistäen: *osallisuus on sitä, että asiat tapahtuvat osallisen tunnetasolla*. Tuolloin lapselle ja nuorelle syntyy tunnekokemus siitä, että hänelle tärkeät asiat ovat tulleet kuulluksi ja hän on itse voinut olla vaikuttamassa tapahtumien kulkuun. Tämän Flöjtin (2000) mallin mukaan osallisuuden kokemus voi siis syntyä, vaikka lapsi ei olisi lainkaan paikalla tekemässä päätöksiä. (Oranen 2008, 11.)

4 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

4.1 Tutkimuksia lasten osallisuudesta

Lastensuojelutyössä ovat koko 2000-luvun ajan hallitsevana teemoina nousseet esiin lasten kuuleminen ja osallisuuden kysymykset, kuten myös laajemmin yhteiskunnassa. Monet lastensuojelujärjestöt, kuten esimerkiksi Pesäpuu ry, ovat olleet 2000-luvulla aktiivisia ja kehittäneet uusia lapsilähtöisiä työskentelytapoja. Pelastakaa Lapset ry on selvittänyt lasten kokemuksia omassa asiakkuusprosessissaan (Möller 2004, 2005; Möller & Nikkanen 2008).

Ensi- ja turvakotien liitto toteutti Mitä mieltä? Mitä mieltä! -hankkeen Sosiaali- ja terveysministeriön lastensuojelun kehittämisohjelman toimeksiannosta. Ensi- ja turvakotien liitto on tällä hankkeella halunnut antaa äänen lastensuojelun palveluita saaneille lapsille ja nuorille eri puolilla Suomea. Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä-osaraportin toteutti lastensuojelun keskusliiton kehittämispäällikkö Mikko Oranen. Raportin tavoitteena oli saada kokemusta, miten lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten osallisuutta palveluiden ja työn kehittämisessä voitaisiin vahvistaa. Tutkimuksessa selvitettiin myös, mitä mieltä lapset ja nuoret ovat nykyisistä lastensuojelun käytännöistä. Tutkimuksessa haluttiin selvittää heidän näkemyksensä niistä toimista ja tavoista, jotka olisivat parempia käytäntöjä. Orasen tutkimuksessa oli mukana 9 - 18-vuotiaita lapsia ja nuoria yhteensä 19. Raportissa halutaan muistuttaa siitä, että lastensuojelutyössä ja sen kehittämisessä lapsen oman näkökulman kuuleminen on olennaista ja erittäin tärkeää. (Oranen 2008, 9.)

Tulokset osoittivat, että lastensuojelussa voidaan lasten ja nuorten kanssa keskustella yleisellä tasolla. Heidän kanssaan voidaan tarkastella lastensuojelun käytäntöjä ja ilmiöitä. Hankkeen tuloksena vahvistui myös, että lastensuojelun asiakkaina olleilla lapsilla on paljon kokemuksia, ajatuksia ja mielipiteitä ja he ovat valmiita niitä jakamaan, kun vain löytyy kiinnostunut kuuntelija, aikaa ja sopiva ympäristö. Lasten kanssa työskennellessä täytyy muistaa huolehtia siitä, että valitut menetelmät tarjoavat riittävästi tukea ja toiminnallisuutta haluttujen teemojen käsittelyyn. Oranen muistuttaa myös, että on

huolehdittava siitä, että kaikilla lapsilla on kielellisen ilmaisun valmiuksista riippumatta mahdollisuus olla mukana. Luottamuksellinen ja kiireetön suhde lapseen on hyvän työn keskeinen kriteeri. (Oranen 2008, 2, 56.)

Sosionomiopiskelijat Niina Kuula ja Hannamari Mäkinen ovat Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään 2008 tutkineet lapsen äänen kuulemisen keinot kahdessa lastensuojelulaitoksessa. He ovat tutkimuksellaan selvittäneet, miten lapsen äänen kuuleminen on toteutunut työntekijöiden ja lasten mielestä lastensuojelulaitoksessa. He ovat tutkimuksessaan selvittäneet niitä keinoja, joilla edesautetaan lapsen äänen kuulluksi tuleamista. Omaohjaajajärjestelmä nousi yhdeksi tärkeimmistä tekijöistä lapsen kuulemisen kannalta. Arjen kuuleminen on merkityksellistä erilaisten vakiintuneiden ja virallisten käytäntöjen lisäksi. Ideoita työn kehittämiseen nousi heidän tutkimuksessaan molemmilta tutkittavilta ryhmiltä, sekä lapsilta että työntekijöiltä. Tutkimustuloksista ilmeni selkeästi luottamuksellisen ja avoimen vuorovaikutussuhteen tärkeys lapsen ja työntekijän suhteessa. Työn organisointi ja resurssikysymykset olivat kehittämiskohteita ja työntekijöiden motivaatio työskennellä lapsilähtöisesti. (Kuula & Mäkinen 2008, 4.)

Varsinais-Suomen lastensuojelun kehittämissyksikkö ja Turun ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelma ovat vuoden 2009 alussa sopineet Lapsen osallisuus sijais-huollossa -hankkeesta. Hankkeen viitekehikseksi määriteltiin lapsilähtöinen työskentely ja osallisuus. Tavoitteena oli yhdessä lastensuojelun työntekijöiden ja toimijoiden kanssa arvioida työkäytäntöjä osallisuuden näkökulmasta ja levittää parhaita käytäntöjä. Kehittämistyö on toteutunut mm. siten että Turun ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelman opiskelijat ovat opinnäytetöissään tarkastelleet, miten erilaisissa lastensuojelun toimipaikoissa tuetaan lapsen ja nuoren osallisuutta. Artikkeleissa tarkastellaan konkreettisia osallisuuteen liittyviä käytäntöjä lastensuojelutyön teoriasta kumpuavine perusteluineen sekä eri työmenetelmien tarjoamine mahdollisuuksineen. Opinnäytetyöt on koottu teokseen ”Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä”. Tässä artikkelikokoelmassa julkaistaan kyseisten opiskelijoiden opinnäytetyön osana kirjoittamia lasten ja nuorten osallisuutta lastensuojelutyössä käsitteleviä artikkeleita. Teokseen sisältyy myös kaksi lastensuojelutyön asiantuntija-artikkelia. Turun ammattikorkeakoulun lehtori Eeva Timonen-Kallio pohtii artikkelissaan osallisuuden toteutumisen institutionaalisia puitteita sekä osallistamisen orientaation sosiaalipedagogisia läh-

tökohtia. Elina Nivala lapsiasiavaltuutetun toimistosta pohtii artikkelissaan lapsen oikeuksia osallisuuden perustana. (Tanskanen & Timonen 2010, 4.)

Kristina Timonen on 2009 tutkinut Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään, ”Lapsen osallisuutta vahvistavat työtavat” Tuomarilan perhetukikeskuksen lastenosastolla osallisuuden kysymykseen liittyviä toimintatapoja. Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella lapsen osallisuuden, lapselle ominaisten toimintatapojen ja lastenosaston työryhmän tarpeiden pohjalta lapsen ja aikuisen välisen dialogin toteutumista ja kehittämistä toimintatutkimuksellisin keinoin. Tuloksena selvisi, että lapsen osallisuus toteutuu pääpiirteittäin hyvin, mutta työryhmällä oli tarve lisätä lapsen osallisuuden toteutumista. Lapsen näkyvyyttä kaivattiin lisää ja tutkimuksen tulosten pohjalta työtä alettiin kehittää. Lapsen ja aikuisen välisen dialogin ja vastavuoroisen vuorovaikutuksen toteutumisesta työryhmä halusi saada lisää tietoa ja kehittää sitä. Työnkehittämisen tuloksia toteutui kaikissa lapsen osallisuuteen liittyvissä teemoissa. (Timonen, 2009, 1–2.)

4.2 SOS-lapsikyliin liittyvää tutkimusta osallisuudesta

Suomen SOS-lapsikylissä toteutettiin keväällä 2009 kysely, Olen sitä mieltä, että.... SOS- lapsikylissä ja -nuorisokodissa asuvien lasten ja nuorten mielipiteitä arjesta, osallisuudesta ja oikeuksista. Tämä kysely sisälsi kysymyksiä asumisesta SOS-lapsikylässä tai -nuorisokodissa, arjesta, suhteista aikuisiin, huostaanotosta sekä osallisuudesta ja lapsen oikeuksista. Kysely toteutettiin osana lapsen oikeuksien sopimuksen juhlavuotta ja osana Lapsen suojeleminen -projektia. SOS-lapsikyläyhdistys haluaa suojella lapsia kaikenlaiselta kaltoin kohtelulta. Kansainvälisen SOS-lapsikyläjärjestön vuonna 2006 käynnistämän Child Protection -projektin (Suomessa Lapsen suojeleminen -projekti) tarkoituksena onkin yleisen tietoisuuden lisääminen lasten kaltoin kohtelusta, sen ennaltaehkäiseminen ja selvittäminen (Koisti-Auer 2009, 3).

Kysely toteutettiin verkkokyselynä ja siihen vastasi yhteensä 136 lasta. Vastanneista lapsista ja nuorista 127 asui SOS-lapsikylissä. Tämä on jo noin 90 % SOS-lapsikyliin sijoitetuista lapsista. Aiemmin yhtä laaja kysely on tehty lähes 10 vuotta aikaisemmin. Kysely osoitti, että SOS-lapsikylissä sijoitettuna olevat lapset ja nuoret osallistuvat mielellään tutkimuksiin, jotka koskettavat heidän omaa elämäänsä. Osallistumisaktiivisuus,

lasten kommentit sekä korkea vastausprosentti toimivat hyvänä osoituksena tästä asiasta. Lapset haluavat ja heillä on oikeus kertoa mielipiteensä ja osallistua omaan elämäänsä liittyviin asioihin ja päätöksentekoon. Lapsia ja heidän mielipiteitään ”kuullaan” joka päivä käytännön arjessa SOS-lapsikylissä ja -nuorisokodissa. SOS-lapsikylä ry kehittää toimintatapojaan ja rakenteitaan niin että lapsille varmistetaan erilaisia tilaisuuksia kertoa säännöllisesti mielipiteistään ja mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä. (Koisti-Auer, 2009, 3.)

Kyselyn tuloksista selviää, että SOS-lapsikylä ja -nuorisokoti on lasten mielestä hyvä paikka asua ja elää. Arki rakentuu turvallisuudesta, kavereista ja erilaisista arjen asioista. Suru siitä, että lapsi tai nuori ei voi elää omien vanhempiensa ja perheensä kanssa, varjostaa kuitenkin kasvun vuosia, vaikka elämä onkin turvallista ja tuntuu muuten hyvältä SOS-lapsikylässä ja nuorisokodissa. (Koisti-Auer 2009, 3.) Kyselyyn vastanneista lapsista ja nuorista runsas puolet sai mielestään osallistua riittävästi itseään koskevaan päätöksentekoon lapsikyläkodissa. Eniten lapset ja nuoret kokivat voivansa vaikuttaa oman huoneensa sisustukseen, vapaa-ajan käyttöön ja TV:n katseluun. Perheen lemmikkieläinten hankintaan lapset kokivat voivansa heikoimmin vaikuttaa. Sääntöjen määräästä oltiin yhtä mieltä, että niitä oli sopivasti. Osa vastanneista olisi toivonut voivansa muuttaa kotiintuloaikoja ja osa piti myös peliaikoja ja TV:n katseluaikoja liian niukkoina. Jotkut vastanneista lapsista toivoivat kodin sääntöjen olevan rennompia. Lapset listasivat elämää mukaviksi tekeviä asioita, joita olivat kaverit, lapsikylän tarjoamat harrastus- ja leikkimahdollisuudet. Turvallisuus, mahdollisuus käydä koulua ja saada hyvää ruokaa sekä huolenpitoa ja rakkautta nousivat lasten vastauksista merkityksellisimmiksi asioiksi. Kyselyn tulokset on raportoitu Suomen jokaisessa SOS-lapsikylässä ja -nuorisokodissa syksyn 2009 aikana sekä lapsille että aikuisille. (Koisti-Auer 2009, 34.)

SOS-lapsikyläyhdistyksen lastensuojelupäällikkö Anna-Liisa Koisti-Auer käsittelee myös pro gradu -tutkielmassaan lasten käsityksiä heidän elämästään ja sijoituksestaan SOS-lapsikylässä. Aineisto on kerätty neljän Suomen lapsikylän lapsilta (139 lasta). Aineisto koostuu kyselyaineistosta ja kyselyjen aiheena on ollut huostaanotto ja sijoitus, lapselle tärkeät aikuiset, viihtyminen lapsikylässä sekä lapsen oma näkemys tulevaisuudesta. Osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuden teemat tulevat esille lähinnä osissa, joissa kysytään viihtymisestä SOS-lapsikylässä. Lapsikylävanhempien ominaisuuksissa

tuli vastauksissa esille huolenpidon, luotettavuuden ja ymmärtämisen tärkeys. (Koisti-Auer 2002.)

Riikka Jokela on 2010 tutkinut Kokkolan yliopistokeskuksessa kandidaatin tutkielmassaan lasten osallisuutta omassa asiakkuudessaan. Tutkielman aiheena oli huostaan otetun ja sijoitetun lapsen kokemus osallisuudesta hänen lastensuojeluasiakkuudessaan. Tutkimuksen kohteena oli soveltuvien osien Suomen SOS-lapsikyylissä keväällä 2009 toteutettu kysely. Tutkimuskysymyksinä olivat: miten sijaishuollossa asuvat lapset osallistuvat omien asioidensa hoitoon, millaiset tekijät määrittävät heidän asiakkuuttaan ja millaista tietoa lapsilla on asiakkuudestaan. Lapsista 42 % koki tulevansa kuulluiksi hyvin tai melko hyvin asiakassuunnitelmanneuvotteluissa ja saavansa riittävästi tietoa omista asioistaan (54 %). Noin kolmasosa lapsista ei ollut osallistunut asiakassuunnitelmanneuvotteluihin. Lähes puolet vastaajista (45 %) ei tiennyt, kuka on heidän asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. (Jokela 2010.)

Aineistosta oli löydettävissä lapsen tiedon kaksisuuntaisuuden merkitys. Lapset halusivat kertoa omista kokemuksistaan ja osallistua omia asioitaan koskevaan keskusteluun. Toisaalta lapset halusivat tietoa omasta tilanteestaan ja he halusivat, että heille kerrotaan esimerkiksi mitä heidän hoidossaan suunnitellaan. Lapsen osallisuus asiakkuudessa vaatii toteutuakseen kaksisuuntaisen tiedonkulun onnistumisen. Aineisto antoi viitteitä siitä, että myös aikuisen asenteilla ja valmiuksilla on merkitystä lapsen kokemaan osallisuuden omassa asiakkuudessaan. (Jokela, 2010.)

5 TUTKIMUSASETELMA JA KOHDERYHMÄ

5.1 Laadullinen tutkimus

Tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen. Pyrin tutkimuksellani tuomaan esille Kaarinan SOS-lapsikylän 12 vuotta täyttäneiden lasten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien kokemusta ja tarkoituksena on kuvata todellista elämää. Tutkielmassani olen lähtökohtaisesti perustanut ajatukseni sille käsitykselle, että lapsi on arvokas omana itsenään ja aktiivinen toimija sekä kokemuksellisen tiedon tuottajana omissa asioissaan ehdottomasti paras mahdollinen. En pyri tuottamaan kaikkia lapsikyliä koskevia yleispäteviä totuuksia. Tavoitteeni on kuvailla lasten osallisuuden kokemuksia Kaarinan SOS-lapsikylässä sekä ymmärtää osallisuuden kokemusten ja vaikuttamismahdollisuuksien merkityksiä suhteessa osallisuuden teorioihin.

Kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillisiin piirteisiin kuuluu, että tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa ja aineistoa kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Aineistoa tarkastellaan usein kokonaisuutena ja suositaan ihmisiä tiedonkeruun instrumentteina. Laadullisen tutkimuksen tulosten mittaamiseen käytetään induktiivista analyysia. Tutkijan tarkoituksena on myös käyttää odottamattomia seikkoja ja sen vuoksi lähtökohtana ei ole teorian tai hypoteesin testaaminen vaan aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Sitä, mikä on tärkeää, ei määrää tutkija. Laadullisten metodien käyttö on tyypillistä aineiston hankinnassa. Yleensä suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille. Tällaisia metodeja ovat teemahaastattelu, osallistuva havainnointi, ryhmähaastattelut ja erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiiviset analyysit. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 1997, 164.)

Laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen. Tutkimussuunnitelma muotoutuu vähitellen tutkimuksen edetessä ja tutkimus toteutetaan joustavasti ja suunnitelmia muutetaan olosuhteiden mukaisesti. Tapauksia käsitellään ainutlaatuisesti ja aineistoa tulkitaan myös sen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 1997, 164.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimusyksiköiden suuri joukko ei ole tarpeen ja yleensä se ei ole edes mahdollinen (Alasuutari 1999, 38–39). Kvalitatiivisessa tutkimusteossa ollaan kiinnostuneita tapahtumien yksityiskohtaisista rakenteista sekä tietyissä tapahtumissa mukana olleiden yksittäisten toimijoiden merkitysrakenteista.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa halutaan tutkia luonnollisia tilanteita, joita ei voi järjestää kokeeksi, eikä voida kontrolloida läheskään kaikkia vaikuttavia tekijöitä. Kvalitatiivisen tutkimuksen avulla voidaan saada tietoa syyseuraussuhteista, jotka liittyvät tiettyihin tapauksiin. (Metsämuuronen 2005, 88.)

5.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella Kaarinan SOS-lapsikylään sijoitettujen lasten osallisuuden kokemuksia ja heidän käsityksiään vaikuttamismahdollisuuksista omilla asioissaan. Tarkoituksena on myös lisätä lasten ja aikuisten tietoa osallisuuden oikeudesta ja merkityksestä lapselle ja nuorelle sekä herättää työntekijät kiinnittämään erityistä huomiota lasten osallisuuden vahvistamiseen sijaishuollossa. Pyrkimyksenä on lisäksi tuoda Kaarinan SOS-lapsikylässä lasten ääni ja kokemukset esille ja lisätä jatkossa lasten osallisuuden kokemuksia ja osallistumisen mahdollisuuksia.

Tutkielman päätavoitteena on hahmottaa lasten ainekirjoitusten pohjalta Kaarinan SOS-lapsikylässä sijoitettuna olevien lasten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien kokemuksia. Pyrin selvittämään henkilökohtaisen ainekirjoituksen avulla lasten ajatuksia, kokemuksia ja mielipiteitä omasta osallisuudesta ja vaikuttamiskeinoista. Analyysi perustuu lasten omille käsityksille ja kokemukselle.

Tutkimustavoitetta lähestyn tutkimuskysymyksellä, joka oli lasten ainekirjoituksen otsikkona: Miten koen saavani osallistua ja vaikuttaa omiin asioihini arkielämässä omassa lapsikyläkodissa ja Kaarinan SOS-lapsikylässä?

5.3 Aineiston kerääminen

Päädyin tutkimuksessani ainekirjoitukseen aineistonkeruumenetelmänä. Ainekirjoitus ei ole yleisin aineistonkeruumenetelmä. Otin tietoisesti riskin käyttäessäni kyseistä metodologiaa. Ajattelin kokeilevani, mitä osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien asioita lapset ja nuoret itse nostavat esille kirjoituksissaan. En halunnut kysyä heiltä tietyistä ennalta määritellyistä osa-alueista. Ainekirjoituksen otsikkona on avoin kysymys: ”Miten koen saavani osallistua ja vaikuttaa omiin asioihini arkielämässä lapsikyläkodissa ja Kaarinan SOS-lapsikylässä?”

Perustelen valintaani seuraavasti:

1. Avoin kysymys antaa vastaajalle mahdollisuuden sanoa, mitä hänellä on todella mielessään.
2. Avoin kysymys sallii vastaajien ilmaista itseään omin sanoin.
3. Vastaajille ei ehdoteta valmiita vastauksia ja vastaajille osoitetaan, että he tietävät aiheesta ja se on tärkeää.
4. Aineistonkeruumenetelmä osoittaa myös sen, mikä on keskeistä ja tärkeää vastaajien ajattelussa sekä asiaan liittyvien tunteiden voimakkuuden.
5. Menetelmä välttää haitat, jotka aiheutuvat vastaamisen muodosta (rasti ruutuun).
6. Menetelmä antaa mahdollisuuden tunnistaa motivaatioon liittyviä seikkoja ja vastaajien viitekehyksiä. (Foddy 1995, 128.)

En antanut vastaajille ohjetta siitä, miten paljon heidän tulisi kirjoittaa. Painotin henkilökohtaisessa keskustelussa kaikille osallistujille vapautta itse päättää siitä, mitä ja kuinka verran he halusivat kirjoittaa. En myöskään rajannut mitenkään sitä, miten lapset kirjoittaisivat. Annoin heille konseptipaperin ja kerroin myös, että tekstilaji saisi olla kaukokirjoitusta, tekstauskirjoitusta tai tikkukirjoitusta ja juuri sellaista, mitä he itse halusivat käyttää. Ohjeistin, että tietokoneellakin voisi halutessaan kirjoittaa tekstinkäsittelyohjelmalla. Kerroin vielä ohjeeksi; että kirjoitushetki olisi jokaiselle vapaavalintainen. Toivoin, että lapsi kirjoittaisi sellaisena hetkenä, kun kirjoittamiseen keskittyminen hänestä tuntuisi mukavalta ja kirjoittamiseen olisi hyvää ja kiireetöntä aikaa. Motivointikeinona käytin pientä palkkiota. Lupasin jokaiselle ainekirjoituksen kirjoittaneelle lapselle ison karkkipussin palkkioksi.

Anoin tutkimusluvan opinnäytetyöhöni liittyvän tutkimuksen tekemiseen SOS-lapsikyläyhdistyksen lastensuojelupäälliköltä Anna-Liisa Koisti-Auerilta maaliskuussa 2011. Sain luvan tutkimukselleni ja ryhdyin miettimään aineiston keruuseen soveltuvia tapoja. Koska olin itse Kaarinan SOS-lapsikylän työntekijä, en tarvinnut sijoittavien kuntien sosiaalityöntekijöiltä tai lasten vanhemmilta lupaa tutkimukselleni. Minulla on lastensuojelupäällikön ohjeistuksen mukaan lupa kysyä lasten osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien kokemuksista heiltä itseltään ja pyytää lapsia kirjoittamaan heidän osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien kokemuksistaan.

Luvan saamisen jälkeen keskustelin henkilökohtaisesti 12 vuotta täyttäneiden lasten kanssa lapsikylässä ja kerroin heille, että tulen myöhemmin pyytämään heitä mukaan tutkimukseeni. Kerroin, että teen Diakonia-ammattikorkeakouluun opinnäytetyötä ja haluaisin tutkia heidän kokemuksiaan osallisuudesta tässä tutkimuksessa. Tein lomakkeen, jossa selvitin lapsille tutkimukseni tarkoitusta ja toteuttamistapaa (liite 2). Kerroin heille myös, että ainekirjoitukset analysoitaisiin nimettöminä ja luottamuksellisesti. Selvitin lomakkeessa tutkimuksen tarkoitusta, jonka selitin olevan osallisuutta koskevan tiedon lisäämisen sekä lasten ja nuorten osallisuuden oikeutuksen esilletuomisen tärkeyden. Kerroin myös, että haluan opinnäytetyölläni herättää kaikkia lastensuojelutyössä ja erityisesti lapsikylässä työskenteleviä aikuisia kiinnittämään erityistä huomiota lasten osallisuuden vahvistamiseen sijaishuollossa. Tapasin jokaisen lapsen henkilökohtaisesti pyytäessäni lapsia osallistumaan tutkimukseen. Pyysin jokaiselta lapselta kirjallisen suostumuksen ja luvan tutkimusta varten. Anoin heille aikaa miettiä asiaa ja pyysin heitä palauttamaan lupakaavakkeen minulle henkilökohtaisesti viikon kuluttua tai laittamaan sen lapsikylän yhteistalossa sijaitsevaan postilokerooni. Lapset palauttivat suostumuslomakkeensa minulle henkilökohtaisesti, ja kaikki pyytämäni lapset suostuivat osallistumaan tutkimukseen. Kerroin kaikille lapsille, että olen käytettävissä tarvittaessa, jos heille tulee kysymyksiä tai huolenaiheita kirjoitusta tehdessään.

Lapset kirjoittivat sovittuna ajankohtana viikon 36 aikana ainekirjoituksen pyytämästäni aiheesta. Ainekirjoitukseen osallistuneista 14 lapsesta 11 palautti ainekirjoituksen minulle suoraan. Kaksi lasta oli palauttanut aineensa kirjekuoreen suljettuna postilokerooni ja yhden aineen sain kirjekuoreen suljettuna kirjoittajan lapsikyläkodin aikuiselta. Sovitun makean palkkion, ison karkkipussin, saivat kaikki osallistuneet lapset samana päivänä. Palkkion jaoin henkilökohtaisesti jokaiselle kirjoittajalle maanantaina viikolla

37 ja kiitin lapsia vielä vaivannäöstä. Kerroin jokaiselle lapselle vielä, että tulen kutsu-
maan heidät kuulemaan tutkimuksen tuloksia yhteiseen tilaisuuteen lapsikylässä kevääl-
lä 2012.

5.4 Analyysimenetelmänä sisällön analyysi

Tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt teoriaohjaavaa sisällön analyysia ja lasten ainekir-
joituksia olen analysoinut teoriaohjaavasti. Usein laadullisen tutkimuksen analyysime-
netelmät perustuvatkin sisällönanalyysiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Tällä tutki-
muksella en pyri tuottamaan mitään yleisesti päteviä totuuksia vaan pyrin löytämään
aineistosta nousevaa tietoa ja merkityksiä lasten osallisuuden ja vaikuttamismahdolli-
suuksien kokemuksista.

Jari Metsämuuronen määrittelee sisällönanalyysin Syrjäläisen (1994) mukaan ja nimeää
sen vaiheet seuraavasti. (Metsämuuronen 2005, 256.)

1. Tutkijan herkistymistä, joka edellyttää oman aineiston perinpohjaista tuntemista
sekä keskeisten käsitteiden haltuunottoa teoreettisen kirjallisuuden avulla.

2. Aineiston sisäistäminen ja teoretisointi (ajattelutyö).

3. Aineiston karkea luokittelu, keskeisimmät luokat/teemat.

4. Tutkimustehtävän täsmennys, käsitteiden täsmennys.

5. Ilmiöiden esiintymistiheyden toteaminen, poikkeusten toteaminen, uusi luokittelu.

6. Ristiinvalidointi. Saatujen luokkien puoltaminen ja horjuttaminen aineiston avul-
la.

7. Johtopäätökset ja tulkinta.

Teorian tai teoreettisen viitekehyksen mukaan laadullinen sisällön analyysi voidaan jaotella kolmeen alalajiin: aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan sekä teorialähtöiseen analyysiin. Valitsin tähän tutkimukseen teoriaohjaavan analyysin. Siinä analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto auttaa tai ohjaa analyysia. Aikaisemman tiedon merkitys on tunnistettavissa analyysistä, mutta sen tarkoitus ei ole testata teoriaa vaan se pyrkii löytämään uusia ajatuskulkuja. Aineiston analyysivaiheessa edetään aluksi aineistolähtöisesti, mutta loppuvaiheessa ohjaavaksi ajatukseksi tuodaan teoreettinen viitekehys. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–99.)

Käsittelin ja analysoin ainekirjoitukset mahdollisimman pian ainekirjoitusten palauttamisen jälkeen. Järjestin aineiston tiedontallennusta ja analyysia varten. Lasten ainekirjoitukset oli heti palauttamisen jälkeen mahdollista analysoida. Etsin aineistosta tutkimuskysymyksen kannalta oleellista tietoa. Aineistosta pyrin huomioimaan kaikki lasten ja nuorten tuottamat kokemukselliset asiat osallisuudesta ja vaikuttamisen mahdollisuudesta tai niiden puuttumisesta. Kokosin jokaisesta aineesta samankaltaisuuksia tyypillisten teemojen yhteisten pääteemojen otsikoiden alle. Tässä tutkimuksessa tarkoitan koodaamisella aineiston jaottelua ainekirjoitusten sisällöistä löytyvien asioiden osalta. Pyrin löytämään lasten ainekirjoituksista yhteisiä ja toistuvia piirteitä. Tutkimusaineistosta nousi viisi erilaista pääteemaa. Jaottelin osallisuuden teemat niiden mukaan *henkilökohdaisiin asioihin, kodin sääntöihin, osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuden kokemukseen yleensä, sekä vapaa -aikaan ja yhteydenpitoon liittyviin asioihin*. Merkitsin samalla värillä samansisältöiset asiat. Pyrin löytämään myös muusta aineistosta poikkeukselliset asiat ja merkitsemään ne omalla värillään. Kokosin lopuksi tutkimuksen tulokset yhteen. Ainekirjoituksista keräsin tärkeäksi tiedoksi lasten ja nuorten toiveita liittyen osallisuuden ja vaikuttamisenmahdollisuuden teemoista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–96.)

Koodaamiseksi kutsutaan aineiston käsittelyä, erottelua ja merkitsemistä. Tutkijalla on vapaus toteuttaa koodaus itselleen sopivalla tavalla. Koodimerkeillä on tärkeitä tehtäviä aineiston käsittelyssä. Tutkija käyttää merkkejä aineistossa muistiinpanoinaan. Merkeillä tutkija jäsentee sitä, mitä tutkijan mielestä aineistossa käsitellään. Niillä kuvaillaan tekstiä ja ne toimivat näin apuvälineinä ja niiden avulla voi testata aineiston jäsenystä. Niiden avulla voidaan tarkistaa ja etsiä tekstistä eri kohtia, joten ne toimivat myös osoitteena. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93.)

5.5 Tutkimuksen kohderyhmä

Valitsin tutkimukseen 12 vuotta täyttäneet Kaarinan SOS-lapsikylässä asuvat lapset. Tutkimusjoukon halusin rajata iän mukaan ja ajattelin, että 12 vuotta täyttäneet lapset kokisivat vapaan ainekirjoituksen luontaiseksi tavaksi ilmaista itseään. Koulussa tämänikäiset lapset kirjoittavat paljon aineita ja erilaisia kirjoitelmia. Yksi lapsista otti minuun vielä yhteyttä henkilökohtaisen keskustelun ja ohjeiden antamisen jälkeen ja kysyi uudelleen ohjeistusta ja selvyyttä siitä, mitä oli tarkoitus kirjoittaa. Selitin hänelle uudelleen, että hän voisi kirjoittaa omasta kokemuksestaan ja hänellä olisi vapaus itse päättää, mitä asioita hän halusi ainekirjoituksessaan tuoda esille. Valmista oikeaa vastausta ei ollut olemassa ja jokaisella voi olla eri asioita mielessään juuri kirjoittamisen ajankohdana.

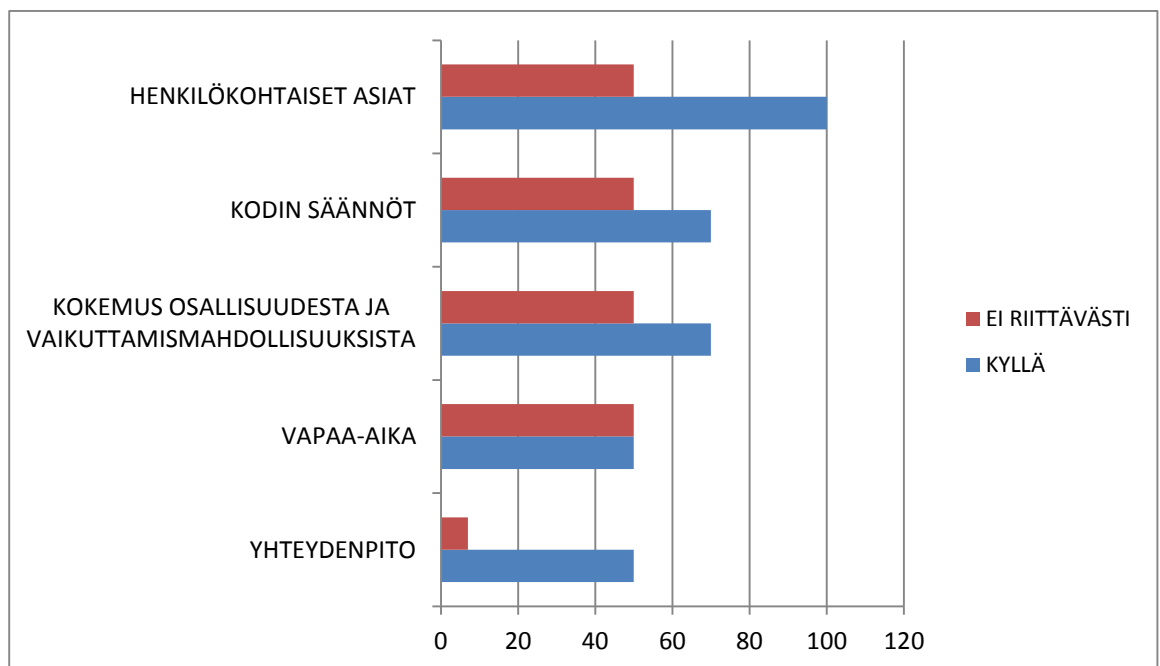
Ainekirjoitukseen osallistuivat kaikki 12 vuotta täyttäneet Kaarinan SOS-lapsikylän lapset ja tutkimushetkellä heitä oli kylän lapsista 14. Tutkimukseen osallistui yhdeksän poikaa ja viisi tyttöä. Tutkimukseen osallistuneista lapsista kymmenen on asunut kylässä sen perustamisesta lähtien eli vajaan kahdeksan vuotta. Yksi ainekirjoitukseen osallistunut lapsi on ollut sijoitettuna kylässä melkein seitsemän vuotta ja kaksi lapsista on asunut kylässä noin kaksi vuotta ja yksi lapsista vasta alle vuoden. Sisaruksia vastaan neista lapsista ja nuorista on suuri osa. Kolme tutkimukseen osallistuneista lapsista on sisaruksia keskenään, sisaruspareja aineen kirjoittaneista on kolme eli yhteensä kuusi osallistuneista lapsista. Muut ainekirjoitukseen osallistuneista lapsista ovat yksittäisiä lapsia, joilla kyllä kolmella on sisaruksia kylässä, mutta nämä ovat alle 12-vuotiaita.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Mistä asioista lapset kirjoittivat

Kaarinan SOS-lapsikylässä toteutettu tutkimus kaikkien 12 vuotta täyttäneiden lasten ja nuorten osallisuuden sekä vaikuttamismahdollisuuksien kokemuksista tuotti monipuolista tietoa. Lasten ja nuorten monenlaiset mielipiteet tulivat myös moniäänisinä esille. Tutkimukseen osallistuneista lapsista ja nuorista tyttöjä oli 36 % ja poikia 64 %. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista lapsista ja nuorista oli 12 - 13-vuotiaita. Heitä oli tutkimusjoukosta noin 43 %. (6). Ainekirjoitukseen osallistuneista lapsista ja nuorista oli 14 - 15-vuotiaita 28 %, samoin kuin 16 - 17-vuotiaita (4). Lapset ja nuoret kirjoittivat ainekirjoituksissaan useasta eri asiasta, jotka he kokivat itselleen tärkeäksi. Selkeästi lapset kokivat saavansa osallistua ja vaikuttaa omiin asioihinsa. Ainekirjoituksista löytyi yhteensä 66 mainintaa osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudesta. Ainekirjoituksissa mainittiin yhteensä 26 kertaa, että johonkin asiaan ei voinut tai saanut vaikuttaa.

TAULUKKO 3. Lasten ainekirjoituksista nousevat teemat prosentteina kuvattuina

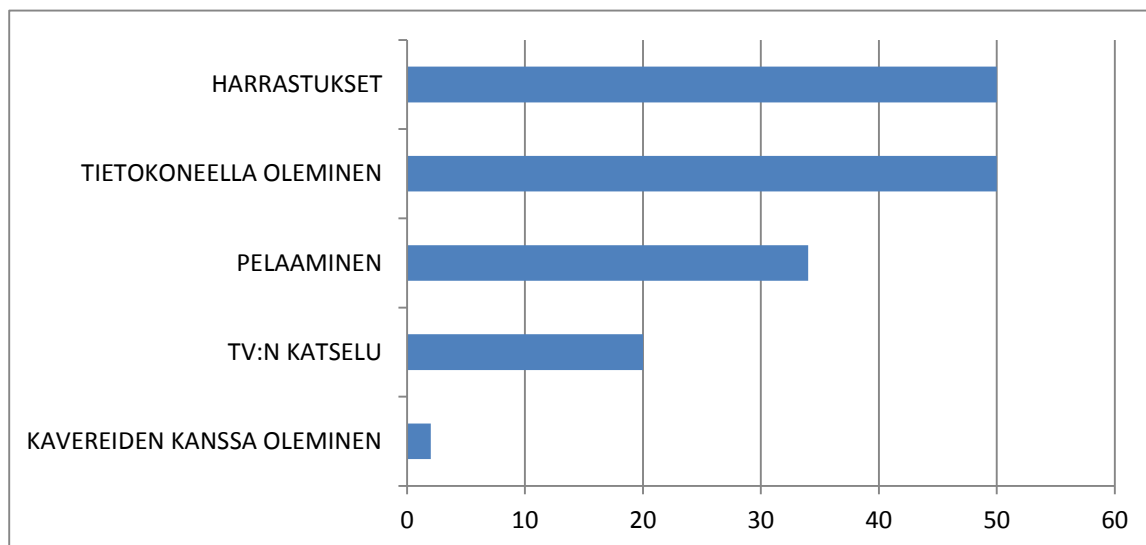
Osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuden kokemuksia kuvaavista ainekirjoituksista erottui selkeästi erilaisia teemoja. Yhdeksi selkeäksi isoksi teemaksi nousi odotettavasti lasten kokemus yleensä mahdollisuuksista vaikuttaa, osallistua ja ilmoittaa mielipiteensä. Tutkimukseen osallistuneista lapsista ja nuorista yli 70 % (10) koki yleisesti voivansa vaikuttaa riittävästi omiin asioihinsa arkielämässään Kaarinan SOS-lapsikylässä. Heillä oli myös kokemus kuulluksi tulemisesta. Kuitenkin ainekirjoitukseen osallistuneista lapsista 28 % koki toisaalta, että heillä ei ole sananvaltaa riittävästi eikä heidän mielipiteillään ole merkitystä.

Selkeiksi isoiksi yhteisiksi pääteemoiksi lasten kirjoituksista nousivat vapaa-aika, lasten omat henkilökohtaiset asiat, kodin säännöt ja tavat sekä yhteydenpito lapsen omiin vanhempiin ja läheisiin ihmisiin. Nämä asiat olivat tälle tutkimusjoukolle yhteisiä ja tärkeitä asioita, joista he kirjoittivat pohtiessaan osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksiaan.

6.2 Osallisuuden ja vaikuttamisen kokemuksia

Eniten lasten aineista tuli kokemuksellista tietoa lasten mahdollisuudesta vaikuttaa oman vapaa-aikansa viettoon. Poimin ainekirjoituksista yhteensä 23 eri mainintaa siitä, että lapset kokivat saavansa vaikuttaa omaan vapaa-ajan käyttöönsä. Lähes puolet lapsista kertoi saavansa mahdollisuuden valita harrastuksensa ja päättää omasta harrastamisestaan. Puolet tutkimukseen osallistuneista lapsista koki saavansa vaikuttaa tietokoneella olemiseen ja myös ajankäyttöönsä sen suhteen (7). Lapsista yli kolmasosa kertoi voivansa vaikuttaa pelaamiseensa kohtalaisesti tai ainakin joskus (5). Ainekirjoituksissa mainittiin erikseen Play Station ja yleensä erilaiset elektroniset pelit. TV:n katseleminen vajaa viidesosa lapsista (3) sai omasta mielestään vaikuttaa. Kaksi mainintaa oli siitä, että sai olla kavereiden kanssa vapaasti ja pyytää kavereita omaan kotiin. Yksittäisiä mainintoja oli videoiden katselemisen mahdollisuudesta ja koiran ulkoiluttamisesta.

TAULUKKO 4. Lasten vapaa-aikaan vaikuttamisen kokemukset prosentteina kuvattuina

Ainekirjoituksista kävi ilmi, että lapsilla ja nuorilla on Kaarinan SOS-lapsikylässä kokemuksia myös siitä, että he eivät saa vaikuttaa asioihin. Suurin määrä näistä kommentteista oli myös lasten vapaa-ajan käyttöön liittyviä. Puolet lapsista mainitsi jonkun esimerkin tästä asiasta (7). Vajaa viidennes lapsista (3) oli sitä mieltä, ettei saanut viettää vapaa-aikaa kylän ulkopuolisten kavereiden kanssa riittävän paljon. Kaksi kirjoittajaa oli kokenut, että ei voinut vaikuttaa ruoka- eikä peliaikoihin riittävästi. Kirjoittajista yksi oli kommentoinut, että pitää aina tulla syömään ja toisen kirjoittajan mielestä aikuinen tekee päätöksen peliajan pituudesta.

Jokainen lapsista kirjoitti kokemuksestaan, että pystyy osallistumaan omien henkilökohtaisten asioiden päättämiseen (14). Lähes puolet kirjoittajista (6) oli maininnut aineisaan, että heillä oli mahdollisuus vaikuttaa omiin vaatteisiinsa, niiden ostamiseen, valitsemiseen ja pukeutumistyyliin. Omien rahojen käyttämisen vapaudesta mainitsi kaksi lasta. Karkin ja muiden herkkujen valitsemiseen ja syömiseen kirjoitti saavansa vaikuttaa kaksi lasta. Yhden kirjoittajan mielipide oli, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa oman pyörän valitsemiseen ja hankkimiseen. Yksi lapsista mainitsi voivansa päättää omien, kirjojen ja musiikin kaltaisten tavaroiden hankinnoista. Yksi lapsista kertoi voivansa vaikuttaa omien syntymäpäiviensä viettotapaan ja juhlien sisältöön. Yksi kirjoittaja koki voivansa vaikuttaa omien hampaidensa hoitamiseen.

Vajaa puolet tutkimukseen osallistuneista lapsista ja nuorista (6) ei kuitenkaan kokenut voivansa riittävästi vaikuttaa omiin henkilökohtaisiin asioihinsa. Noin viidennes (3) kirjoittajista mainitsi, ettei voinut riittävästi vaikuttaa puhelimen hankintaan ja käyttöön. Yksi kirjoittajista kysyi, miksi kännykän voi saada vasta 12–13-vuotiaana. Yksi kirjoittaja mainitsi, että ei saa vaateostoksilla aina haluamaansa. Yksi vastaajista mainitsi, että ei saa päättää kouluun kulkemisen tavasta itse. Vaihtoehtoina on käveleminen, pyöräily tai autolla kulkeminen.

Lapsista yli 70 % (10) kirjoitti, että kokee voivansa vaikuttaa, osallistua ja ilmaista mielipiteensä. Heillä oli myös selvästi kokemus kuulluksi tulemisesta. Lapsista melkein puolet kertoi kokemuksensa olevan, että hänen mielipiteitänsä kuullaan ja se oli myös näiden lasten mielestä oikein (6). Vajaa viidennes lapsista (3) oli sitä mieltä, että he saavat vaikuttaa yleensä asioihin paljon ja kaksi kirjoittajaa oli sitä mieltä, että he voivat vaikuttaa melkein kaikkeen ja että heille annetaan valtaa. Myös mainintoja siitä, että voi vaikuttaa sääntöihin, mutta joissakin asioissa aikuiset rajaavat asioita, oli tuotu esiin kahdessa aineessa. Yksi kirjoittaja mainitsi olevansa tyytyväinen omiin asioihinsa ja yksi mainitsi, että sai olla läsnä ja vaikuttaa, kun hänen asioistaan päätettiin.

Toisaalta 28 % kirjoittajista (4) lasta kuitenkin koki, että ei ole sananvaltaa eikä mielipiteillä ole merkitystä. Yhden kirjoittajan kommenttina oli, että hänellä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa päätöksiin. Toinen kirjoittaja kommentoi, että ei saa vaikuttaa kauheasti asioihin ja yhdellä lapsella oli mielestään liian vähän vapauksia. Yksi kirjoitti, että hänen mielipidettään ei kuulla. Yleensä vaikuttamisen, osallisuuden ja mielipiteen kuuntelemisen kokemuksesta lasten aineissa oli seuraavanlaisia kommentteja:

Olen tyytyväinen, että saan päättää monia asioita.

Me lapset ei voida vaikuttaa, mutta haluaisin.

Aikuiset päättävät loppukädessä; on hyvä, että he huolehtivat, välittävät ja kasvattavat. Yhteisymmärrystä ei löydy aina heti, mutta varmasti se AINA löytyy.

Kodissani on ymmärtäväisiä aikuisia, jotka yrittävät tehdä minusta fiksun aikuisen. Siihen tarvitaan kuria, hellyyttä ja välillä tiukkoja, mutta oikeita rajoja.

Kodin sääntöihin ja tapoihin vaikuttamisen mahdollisuudesta kirjoitti kaksi kolmasosaa tutkimukseen osallistuneista (10). Eniten oli mainintoja siitä, että nukkumaanmenoajois-

ta on mahdollisuus sopia ja neuvotella (4). Myös viikonloppuisin sai halutessaan valvoa myöhemmin (1). Noin viidesosa lapsista (3) kertoi voivansa vaikuttaa ruokien ostamiseen kotiin, yleensä ruokalajeihin ja niiden valitsemiseen. Yksittäinen maininta oli kodin sääntöihin vaikuttamisen mahdollisuudesta, ja yksi lapsi kirjoitti mahdollisuudesta saada vaikuttaa omaan huoneeseensa ja sen tavaroiden järjestykseen.

Toisaalta joiltakin osin melkein puolet (6) kirjoittajista oli kokenut olevansa voimattomia vaikuttamaan kodin sääntöihin ja tapoihin. Yksittäisiä kommentteja oli siitä, että kirjoittajalla ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa päätöksentekoon, joka koski kodin rahojen käyttöä, kodin ruoan ostamista ja kaupassa käymistä. Yksi kirjoittaja koki, että ei voinut vaikuttaa nukkumaanmenoaikaansa. Yksi lapsista kertoi, että ei voi osallistua lapsikyläkotinsa vanhemman sijaisen valitsemiseen. Toinen kirjoittaja mainitsi, että hän ei voi vaikuttaa lapsikyläkotinsa ohjaajan valitsemiseen eikä tämän työaikoihin lapsikyläkodissa. Yksi kirjoittaja mainitsi, että hänellä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa aikuisten työvuorojärjestelyihin. Kodin sääntöihin ja tapoihin vaikuttamisen mahdollisuudesta ainekirjoituksissa oli kommentteina seuraavaa:

Jotkut aikuiset ovat liian tiukkoja. Hyvä kuitenkin asua täällä.

Minusta täällä on tylsää, sille me ei voida mitään.

Erilaiset huomauttamiset aikuisilta on huomioon ottamista eli välittämistä.

Yhteydenpitoon omiin biologisiin vanhempiin, sukulaisiin ja muihin läheisiin ihmisiin kertoi saavansa vaikuttaa melkein puolet lapsista (6). Omien vanhempien tapaamisiin koki voivansa vaikuttaa melkein kolmannes lapsista (4). Kommenttina yhdessä aineessa oli, että hän voi vaikuttaa tapaamisiin, jos äidille, isälle ja sosiaalityöntekijälle sopii. Yksi kirjoittaja koki voivansa vaikuttaa tapaamisen sisältöön ja esim. yöpymiseen vanhemman luona. Yksi lapsi kirjoitti voivansa vaikuttaa vanhemmille soittamiseen ja yksi maininta oli myös sukulaisten ja läheisten ihmisten tapaamisiin vaikuttamisen kokemuksesta. Yhteydenpitoon vaikuttamisen mahdollisuuden puuttumisesta mainitsi vain yksi lapsi. Hän kirjoitti, että ei koe saavansa vaikuttaa äidin ja isän luo menemiseen. Kouluasioihin koki yksi ainekirjoitukseen osallistuneista lapsista voivansa vaikuttaa. Hoidollisiin asioihin vaikuttamisen mahdollisuuden puuttuminen oli yhden lapsen kokemus. Hän kirjoitti, että ei voi vaikuttaa terapiakäynteihin. Yksi kirjoittaja kommentoi yhteisöllisiä asioita, ts. sitä, että hän ei pysty vaikuttamaan kylän kerhoihin.

6.3 Osallisuuteen ja vaikuttamiseen liittyviä toiveita

Osallisuudesta ja vaikuttamisen mahdollisuuksista ainekirjoituksen kirjoittaneet Kaarinan SOS-lapsikylässä asuvat lapset esittivät myös toiveita, jotka liittyivät heidän osallisuuteensa ja vaikuttamismahdollisuuksiinsa.

Suurin osa kirjoittajien kommenteista kohdistui toiveisiin päättää ja olla vaikuttamassa omilla asioissa. Yli kolmannes kirjoittajista (5) haluaisi vaikuttaa nykyistä enemmän päätöksiin, jotka koskevat heidän omia henkilökohtaisia asioitaan. Kaksi lasta mainitsee kännykän käyttämisen ja yksi haluaisi päättää omista menemisistä enemmän. Toinen kirjoittaja taas toivoisi voivansa päättää oman elektroniikan käyttämisestä. Yksi kirjoittaja mainitsi toiveen, että voisi vaikuttaa iltaulkoilun kellonaikoihin nykyistä enemmän. Yksi lapsi kirjoitti, että haluaisi yleensä enemmän vaikutusvaltaa asioihin.

Muita yksittäisiä toiveita esitettiin useita. Yksi lapsista toivoisi voivansa vaikuttaa lapsikyläkotinsa ruoan laittoon nykyistä enemmän. Yhteydenpitoon toivoisi eräs kirjoittaja voivansa vaikuttaa. Hän mainitsee vanhempien ja sukulaisten tapaamiset, joita toivoisi olevan nykyistä enemmän. Eräs lapsi haluaisi vaikuttaa lapsikylävanhemman vapaisiin ja hän toivoi myös läheishoitoja lapsikylävanhemman kanssa nykyistä enemmän. Läheishoito tarkoittaa lapsen kahdenkeskistä aikaa lapsikyläkodin aikuisen kanssa. Yleensä läheishoitoon käytetään tarvittaessa ja harkiten ainakin vuorokausi aikaa ja tuolloin lapsikylävanhempi ja lapsi lähtevät yhdessä viettämään aikaa lapsikylän ulkopuolelle. Tuolloin lapsikyläkotia tulee hoitamaan vanhemman sijainen ja tämä asia liittyy myös resurssien käyttöön. Lasten toiveisiin liittyviä kommentteja oli kirjoituksissa seuraavia:

Toivon, että kaikki lapset voisivat vaikuttaa sekä pieniin että isoihin asioihin ja maailmaan enemmän.

Lasten kuuluu vaikuttaa asioihin.

7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Lapset ja nuoret kokivat Kaarinan SOS-lapsikylässä osallisuutta ja heillä oli tämän tutkimuksen mukaan kokemus siitä, että he voivat olla vaikuttamassa päätöksentekoon. Ainekirjoituksista nousi myös esille sellaisia asioita, joihin lapset toivoisivat voivansa vaikuttaa nykyistä enemmän ja mihin he tällä hetkellä eivät kokeneet voivansa vaikuttaa riittävästi.

Jokainen tutkimukseen osallistuneista lapsista ja nuorista kirjoitti voivansa vaikuttaa omiin henkilökohtaisiin asioihinsa. Eniten lapset ja nuoret kokivat tyytyväisyyttä siitä, että he saivat vaikuttaa omien vaatteidensa valintaan ja yleensä pukeutumistyyliinsä. Lapset ja nuoret iloitsivat siitä, että heillä oli mahdollisuus päättää omien rahojensa käyttämisestä. Lapset ja nuoret pystyivät omasta mielestään vaikuttamaan hyvin oman vapaa-aikansa viettämiseen. Tärkeiksi he kokivat myös sen, että he pystyivät vaikuttamaan omiin harrastuksiinsa. Esille nousi erityisesti mahdollisuus käyttää tietokonetta, pelata tietokonepelejä, Play Stationia ja muita elektroniikkapelejä. TV:n ja videoiden katsomiseen lapset kokivat myös saavansa vaikuttaa.

Tutkimuksessa aiemmin luvussa 3.5 kuvasin osallisuuden mittareita ja lähestyin lapsen osallisuutta sitä kautta. Tarkastelin osallisuuden teoreettisia lähtökohtia ja avasin osallisuuden muotoja ja ulottuvuuksia eri tutkijoiden mukaan. Thomasin ja Flöjtin teorioiden mukainen osallisuuden kuvaaminen tikapuumalleilla sopii tekemääni tutkimukseen lasten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien kokemuksista erittäin hyvin. Thomasin ja Flöjtin mallien mukainen osallisuuden tarkasteleminen lapsilähtöisesti lapsen valinnanmahdollisuuksien näkökulmasta on perusteltua varsinkin lastensuojelun instituutiossa. Käytäntöjä voi näiden mallien mukaan arvioida *osallisuuden rakentumisen portaita*. Flöjt lisäsi Thomasin teoriaan vielä ulottuvuuden, joka on yksilön oma kokemus osallisuudesta. Tässä luvussa peilaan lasten osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien kokemusta osallisuuden ulottuvuuksiin Thomasin ja Flöjtin teorioiden mukaan.

Aineistolähtöisesti voi kuvata lasten kokemuksia osallisuudesta niin, että kaikki ainekirjoituksen kirjoittaneet lapset ja nuoret kokevat *voivansa osallistua* ja saavansa vaikuttaa

omiin henkilökohtaisten asioidensa päättämiseen. Yhdessä kirjoituksessa oli maininta siitä, että aikuiset päättävät aina kuitenkin viime kädessä asioista, mutta sitä ennen asiasta oli tämän kirjoittajan mukaan jo käyty runsasta yhteistä keskustelua. Vajaat puolet lapsista ei voinut omasta mielestään kuitenkaan riittävästi osallistua omien asioidensa päättämiseen. Ainekirjoitusten perusteella pystyi myös helposti ymmärtämään, että suurimmalla osalla osallistuneista lapsista oli tietoa ja mahdollisuus saada *tietoa omista asioistaan*. Kuitenkin 28 % lapsista oli kokenut joissakin asioissa, että ei ollut sananvaltaa eikä mielipiteillä ollut merkitystä. *Lapsen mahdollisuus vaikuttaa prosessiin* tuli kirjoituksista esille selkeästi monessa eri yhteydessä. Yksi lapsista kirjoitti, että sai olla läsnä ja vaikuttaa, kun hänen asioistaan päätetään. Lasten ja aikuisten välisiä toistuvia, arkisia ja tuttuja neuvotteluja, esimerkiksi nukkumaanmenoajasta, tietokoneella pelaamisen ajankäytöstä, elektroniikkapelien pelaamisesta ja TV:n katselemisesta, kuvattiin useissa ainekirjoituksissa. Myös vanhempien yhteydenpidon prosesseihin vaikuttamisen mahdollisuus tuli esille ainekirjoitusten sisällöissä. Aineistosta tuli selkeästi esille, että joihinkin prosesseihin lapsi saa ja voi vaikuttaa, mutta kaikkiin hän ei voi. Ainoastaan aikuinen voi päättää joistakin asioista. Esimerkkeinä tällaisista asioista oli mainittu lasten kirjoituksissa tinkimättömyys ruoka-ajoista, peliaikojen aikuisjohtoinen määrittely ja kännykän hankkimisen ikäraja.

Mahdollisuus omien ajatusten ilmaisemiseen oli kokemus poikkeuksetta kaikilla ainekirjoitukseen osallistuneilla lapsilla ja nuorilla. Se, millaisissa asioissa lapset ja nuoret sitten haluavat ilmaista ajatuksiaan, on varmasti tilanne-, asia- ja henkilölähtöinen. Tarkoitin tällä sitä, että kenelle ja kuinka rohkeasti erilaiset asiat ja toiveet lapsi kykenee tuomaan esille, jäivät vastauksista selviämättä. Kun lapsia ja nuoria pyydettiin tuottamaan oma ainekirjoitus heidän osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuden kokemuksestaan, ainakin he kaikki olivat halukkaita osallistumaan. He kirjoittivat yksilökeskeisesti sellaisista asioista, jotka he kokivat itselleen tärkeiksi. Aineissa oli vielä esitetty toiveita niistä asioista, joihin lapset haluaisivat lisää mahdollisuuksia vaikuttaa. Kylän lapsille ja nuorille oli ennakkoon kerrottu, että tutkimuksen tulokset esitellään Kaarinan SOS-lapsikylän lapsille ja työntekijöille.

Yksilön oma kokemus osallisuudesta oli tutkimuksen ja tutkimuskysymyksen pääsisältöalue. Tämän osallisuuden kokemuksen ulottuvuuden koki omalla kohdallaan toteutuneen jokainen Kaarinan SOS-lapsikylän 12 vuotta täyttänyt lapsi ja nuori poikkeuksetta

ainakin yhdellä teemojen osa-alueella. Neljä lasta kuitenkin kirjoitti, että kun mietitään asiaa yleisellä tasolla, niin heillä ei ole omasta mielestään sananvaltaa eikä heidän mielipiteellään ole merkitystä. He eivät kokeneet tullessa kuulluiksi. Vastauksissa kuvailtiin, että lapsen kokemuksena oli, että ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksiin eikä tule kuulluksi ja on liian vähän vapauksia. Yksi osallistuneista kirjoitti, että hänen mielipidettään ei kuulla. Nämä kokemukset olivat huolestuttavia ja jäin pohtimaan niitä syitä, miksi lasten kokemus oli tuollainen. Tutkimuksen yksi tavoitteista oli saada lapsikylässä työskentelevät aikuiset kiinnittämään erityistä huomiota lasten osallisuuteen ja vaikuttamismahdollisuuksiin sijaishuollossa. Toivon, että tutkimustulosten esittelyn ja yhteisen läpikäymisen seurauksena asioihin kiinnitetään nykyistä enemmän huomiota. Jo tällä tavoin voidaan saada aikaan suuria muutoksia ja lasten osallistaminen mahdollisesti lisääntyy.

Lapset olivat saaneet pääosin *tukea oman mielipiteensä ilmaisuun*. Asia ei tullut suoranaisesti esille lasten ainekirjoituksissa. Ajattelen kokemukseni perusteella, että SOS-lapsikylässä käytössä olevat kuulemisen menetelmät tukevat ja mahdollistavat lapsen ja nuoren oman mielipiteen ilmaisua. Kodin tiimi ottaa lapsen mukaan hoito- ja kasvatussuunnitelman tekemiseen. Lapset ja nuoret ovat itse säännöllisesti arvioimassa heidän hyvinvointiinsa ja valmiuksiinsa liittyviä eri osa-alueita itsenäisesti tai yhdessä aikuisten kanssa. Arkisessa elämässä kodin tasolla lapsia hoitaa, kasvattaa ja ohjaa pääsääntöisesti työhönsä sitoutunut pitkä-aikainen työntekijä, jolla on usein hyvä kiintymyssuhde hoidettavaan lapseen ja nuoreen. Jo tällainen asetelma mahdollistaa vankan tuen lapsen mielipiteen ilmaisemiseen. Lapsilta kysytään säännöllisesti arjessa heidän omaa mielipidettään monissa asioissa lapsikyläkodissa sekä yhteisöllisissä kerhotoiminnoissa kylän tasolla. Lasta lähellä on vielä joukko läheisiä aikuisia kodin arkea jakamassa, joten omien havaintojeni pohjalta vahvistuu se johtopäätös, että tämä osallisuuden ulottuvuus toteutuu yleisesti pääosin.

Vajaa viidennes tutkimukseen osallistuneista kylän lapsista kuvaili saavansa vaikuttaa melkein kaikkiin asioihin yleensä paljon ja heillä oli kokemus, että heille annetaan valtaa. *Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin* näyttäisi toteutuvan selkeästi ja muutenkin tutkimustulosten analyysin mukaan lapsilla on mahdollisuus päättää itsenäisesti erittäin paljon omista henkilökohtaisista asioistaan. Yleensä vaikuttamisen, osallisuuden ja kuulluksi tulemisen kokemus oli 70 % kylän 12 vuotta täyttäneillä lapsilla ja nuorilla.

Kylän ulkopuolisten kavereiden kanssa lapset eivät saaneet omasta mielestään olla riittävästi. Vajaa viidennes lapsista kirjoitti tästä kokemuksesta. Se oli mielestäni yllättävä tieto ja erittäin tärkeä tulos ja huomio tutkimuksessa. Tarkoituksena on kaikin tavoin kannustaa lapsia ystävyys-suhteisiin, erityisesti ikätoverien ja koulukaverien kanssa. Tämä aihe on mielenkiintoinen jatkotutkimuksen tai kyselyn aihe. Onko tämä asia lasten aito kokemus vai ovatko jotkut säännöt tai käytännöt lapsikylässä sellaisia, että ne edesauttavat ja lisäävät tätä mahdollista ilmiötä? Voiko lapsikyläkodin sisarusjoukon kokonaistilanne tuottaa sellaisia piirteitä vanhemman lapsen arkiseen elämään, että syntyy kokemus siitä, että ei saa olla riittävästi kylän ulkopuolisten kavereiden kanssa? Voivatko mahdolliset lapsen kuljettamiset kaverin luokse olla vaikeita järjestää, kun kodissa voi olla nuorempia sisarusia, joiden vuorokausirytmii vaatii iltojen rauhoittamisen ja säännönmukaisuuden iltatoimissa? Onko kysymyksessä pelkästään lapsen tai nuoren kokemus eikä lainkaan todellinen syy? Se tunne, että ystävien ja kavereiden kanssa ei saisi viettää aikaa, voi johtua myös lapsen ja nuoren elämänhistoriasta. Kokemukseni perusteella lastensuojelulapsen voi olla tavanomaista vaikeampaa muodostaa pysyviä ystävyys-suhteita ikätoverihinsa, kun elämänhistorian aikana tapahtuneet kokemukset, menetykset ja näiden seurauksena mahdollisesti heikko itsetunto vievät paljon energiaa ja voimavaroja lapsen kasvulta ja kehitykseltä.

Sijaishuollossa elävillä lapsilla ja nuorilla on usein kokemuksia siitä, että heidän elämässään asiat ovat vain tapahtuneet ja he itse eivät ole voineet vaikuttaa niihin millään lailla. Kuitenkin jokaisella ihmisellä on koko elämänsä ajan halu ohjata ja hallita niitä asioita, jotka vaikuttavat omaan elämään. Kokemus siitä, että on osallinen oman elämänsä tapahtumiin ja valintoihin, on inhimillinen jokaisen ihmisen tarve. Toivon, että tämän tutkimuksen myötä lasten ja nuorten osallisuuden oikeutus ja vaikuttamismahdollisuuksien kokemuksen tärkeä viesti välittyisi Kaarinan SOS-lapsikylän kaikille aikuisille yhtenä tärkeimpänä huomioonotettavana seikkana arkielämässä.

Tämä tutkimus antoi arvokasta tietoa lasten ja nuorten elämästä Kaarinan SOS-lapsikylässä. Kaarinan lapsikylän ensimmäiset lapset ja nuoret ovat näissä ainekirjoituksissa kuvanneet omaa kokemustaan osallisuudestaan ja vaikuttamismahdollisuuden kokemuksistaan. Pelkästään Kaarinan lapsikylän lapsilta ei ole aiemmin kysytty heidän kokemuksistaan näin kattavasti. Uusimpana Suomen lapsikylänä haluamme kehittää toimintaamme vielä lapsilähtöisemmäksi. Tutkimalla ja kysymällä kylässä lapsuutensa

vuodet sijoitettuna eläneiltä lapsilta ja nuorilta heidän kokemuksiaan, voimme saada aidointa ja todellista tietoa.

Ennen lasten osallistumista tutkimukseen korostin lapsille ja nuorille heidän anonyymiytensä säilymistä tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Kerroin heille, että olen sitoutunut vaitiolovelvollisuuteen yksittäisistä saamistani tiedoista. Kerroin tutkimusjoukolle myös tutkimuksen tekemisen tarkoituksen ja lähtökohdat perusteellisesti. Hyvän tieteellisen tutkimuksen käytännön mukaan tutkijan tuleekin noudattaa lupauksiaan tutkittaville. Tutkijan on koko prosessin ajan pystyttävä perustelemaan valintojaan ja oltava oman työnsä subjekti. Tutkimusaineiston analyysikuvaukseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Tutkimuksessa tulee myös näkyä tutkijan reflektointi, analysointi ja raportointi. Tutkimuksen vaiheet on tehtävä systemaattisesti. (Metsämuuronen 2005, 203.) Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus olivat tutkijan työskentelyn perusta koko tutkimusprosessin ajan. Harkitsin näitä seikkoja jokaisessa työskentelyvaiheessa.

Lasten oma suostumus aineen kirjoittamiseen olisi voinut olla seikka, johon olisi sisällytynyt riskejä. Mietin jo suunnitteluvaiheessa, olisivatko kaikki tutkimukseen pyytämäni lapset valmiita kirjoittamaan tutkimuksen aiheesta. Suostuisivatko he vain sen vuoksi kirjoittamaan aineen osallisuuden aiheesta, että odotin heidän osallistuvan? Ymmärtäisivätkö lapset, että tutkimuksen avulla haluan parantaa Kaarinan SOS-lapsikylän hoidon laatua lisäämällä tietoa osallisuuden kokemuksen merkityksestä ja tuomalla lapsien omakohtaisia kokemuksia kaikkien kylän työntekijöiden tietoisuuteen? Lasten motiivointiin halusin panostaa, koska halusin mahdollisimman monen 12 vuotta täyttäneistä lapsista kirjoittavan omasta kokemuksestaan. Vahvistin motiivointia lupaamalla kaikille ainekirjoitukseen osallistuneille lapsille palkkion, ison karkkipussin. Lapset ja nuoret olivat selvästi mielissään ja iloisia siitä, että heitä palkittiin ja huomioitiin vaivannäöstä.

Selvitin tutkimuksen tarkoituksen jokaiselle tutkimukseen osallistuvalla lapsella heidän ikä- ja kehitystasonsa huomioon ottaen henkilökohtaisesti ja erikseen vielä kirjallisesti pyytäessäni lapsilta ja nuorilta suostumuslupaa osallistumiseen. Riskinä olisi voinut olla myös, että lapsi ei olisi uskaltanut ilmaista omaa todellista mielipidettään vaikka vakuutin heille, että tutkimus on luottamuksellinen. Tutkimusjoukko oli melko pieni, mutta kuitenkin ainekirjoitukseen osallistui 40 % kylän lapsista. Pohdin myös, onko mahdollista että yksittäisen lapsen mielipide nousee esiin tutkimuksesta. Se, että yksittäisiä lap-

sia ei tunnistettaisi tuloksien perusteella, olisi tutkimuksen periaatteiden mukaan eettisesti suotavaa.

Uskon tutkijana, että vapaamuotoinen ainekirjoitus itsenäisesti ja rauhassa toteutettuna jokaiselle sopivana ajankohtana, antoi lapsille ja nuorille mahdollisuuden kirjoittaa ajatuksensa ilman paineita, vastata tietyllä tavalla. Tutkimusympäristö pyrittiin luomaan mahdollisimman tutuksi ja turvalliseksi. Kirjoittamiseen jokainen sai käyttää juuri itselleen sopivan ajan. Toivoin, että essee palautettaisiin minulle viikon kuluttua viimeistään ainekirjoituspaperien jakamisen ja ohjeistuksen jälkeen. Oma roolini oli olla kannustava ja auttava, mikäli lapset ja nuoret tarvitsivat ohjeita tai neuvoja enemmän. En usko, että kirjoittamiseen liittyi paljonkaan jännittämistä, sillä olen lapsille ja nuorille tuttu työntekijä ja tutkimusmetodi mahdollisti keskittymisen kirjoittamiseen ilman mitään suorituspaineita.

Tutkimus kokonaisuudessaan ja tutkimukseen pyydettyjen kaikkien 14 lapsen 100-prosenttinen osallistuminen kertoo siitä, että lapset ja nuoret ovat valmiita kirjoittamaan kokemuksistaan ja heillä on paljon mielipiteitä omasta elämästään ja omista asioistaan. Vapaa ainekirjoitus antoi lapsille ja nuorille mahdollisuuden nostaa heille tärkeimpiä asioita esille. Kun arvioin vapaata ainekirjoitusta aineistonkeruumenetelmänä kriittisesti, niin pohdin, että olisivatko tutkimustulokset olleet monipuolisemmat jos olisin listannut valmiiksi asioita, joista toivoin lasten kirjoittavan. Tulokset kertovat kuitenkin hienolla tavalla myös siitä, että lapset ja nuoret havainnoivat paljon, ymmärtävät asioita ja merkityksiä, ovat rohkeita ja avoimia. He luottavat siihen, että heidän mielipiteillään on arvoa ja ne otetaan huomioon kehitettäessä toimintaa. He pohtivat ja miettivät monia asioita ja ovat valmiita tuomaan esille oman näkökantansa. Tämä tutkimus rohkaisee jatkossakin kysymään lapsilta ja nuorilta heidän mielipiteitään ja kokemuksiaan. Olen sitä mieltä, että heiltä pitää kysyä kokemuksia ja mielipiteitä. Myös prosessien selittäminen ymmärrettäväksi ja avoin vuorovaikutus sekä yhteinen keskustelu lasten ja nuorten kanssa on ehdottoman tärkeää.

Prosessi oli minulle henkilökohtaisesti opettavainen ja herätti minut lapsikylän työntekijänä pohtimaan osallistamisen monipuolisia ja monimuotoisia mahdollisuuksia yleensä sijaishuollossa ja erityisesti Suomen lapsikylissä. Luvussa 2 avasin SOS-lapsikylän hoitomallia perusteellisesti ja pyrin näin tuomaan esille tutkimuksen taustatekijänä vaikut-

tavan yhteisöllisesti tuetun perhehoidon erityispiirteet. Kokemukseni mukaan yhteistyökumppanit ja alan muut toimijat tarvitsevat kattavaa perustietoa SOS-lapsikylän hoitomallista, koska se on ainutlaatuinen lastensuojelun hoitomuotona Suomessa. SOS-lapsikylän hoitomallissa on erittäin hyvät mahdollisuudet jokaisen lapsen henkilökohtaisen mielipiteen kuulemiseen ja huomioon ottamiseen. Kaikille ihmisille arvokkaan ja välttämättömän osallisuuden kokemuksen välittämiseen kannattaa sijaishuollossa kiinnittää erityistä huomiota. Itselleni jäi myös iloa tuottavana asiana löydöksi se, että Kaarinan SOS-lapsikylän lapsilla on paljon kokemuksia osallisuudesta ja vaikuttamisen mahdollisuuden kokemuksesta. Lapsikylissä käytettävät työmenetelmät ja käytännöt edistävät selkeästi lasten ja nuorten osallisuutta. Lisäksi kodin tasolla tapahtuva arjen kuuleminen toteutuu usein ja edistää osallistumista. Kodinomaisen ympäristö ja luottamuksellinen ja avoin vuorovaikutus lapsen ja hänelle läheisten aikuisten kesken edistää osallisuuden toteutumista.

Päätulosten ja johtopäätösten mukaan lasten ja nuorten osallisuus toteutuu pääpiirteittäin hyvin Kaarinan SOS-lapsikylässä. Lapsikylän työntekijänä minulla on kuitenkin tarve lisätä vielä entisestään lapsen osallisuuden toteutumista. Kaikkien lasten säännönmukainen kuuleminen ja heidän kokemustensa ja mielipiteidensä ottaminen huomioon ja syvälinen pohtiminen olisi tarpeellista. Kodin tiimin aikuisten ja lasten yhteiset kotikokoukset lisäisivät yhteistä keskustelua. Asioiden kirjaaminen, tavoitteiden asettaminen ja kehittämisenäkökulma kodin ja lasten sekä nuorten asioihin toisi lisää lasten ja nuorten mielipiteiden näkyvyyttä. Kodin tiimin säännöllinen kehityskeskustelu lisäisi yhteistä työnäkyä ja käytäntöjä. Prosessien selittäminen lapsille ja nuorille, heidän ottaminen mukaan luomaan ja kehittämään yhteistä arkielämää lapsikyläkodissa lisäisi osallisuutta entisestään. Näitä ehdotuksia ja näkökulmia vien omassa roolissani työyhteisöön. Tutkimuksen tuloksia käsitellään Kaarinan SOS-lapsikylän koko työyhteisön yhteisessä kyläpalaverissa toukokuussa 2012. Lapset ja nuoret kutsun keskustelemaan ja tuloksia kuulemaan myös toukokuussa. Lasten, nuorten ja aikuisten yhteisten ideoiden pohjalta otetaan kehittämistavoitteiksi ne kohteet, joihin eniten toivotaan muutosta. Jatkotutkimuskohteena olisi mielenkiintoista kartoittaa myös työntekijöiden mielipiteitä ja kokemuksia lapsen äänen kuulemisen keinoista Kaarinan SOS-lapsikylässä. Tämä aihe kiinnostaisi jatkossa minua tutkijana myös tärkeänä työn kehittämisen alueena.

Oman ammatillisen kasvun haasteet toteutuivat mielestäni opinnäytetyöprosessin kautta hyvin. Pohdin prosessin alkuvaiheessa itseäni työelämässä lastensuojelun työntekijänä, oman toimintani perusteita, työn laatua ja rooliani Kaarinan SOS-lapsikylässä. Tutkin opinnäytetyön yhteydessä myös yleensä lasten osallisuutta kehittämisnäkökulmasta. Ymmärsin opinnäytetyön kuluessa, että lapsen kannalta on hyvin tärkeää ja merkityksellistä, että hänen tuottamallaan tiedolla, mielipiteillä ja kokemuksella on oikeasti merkitystä, ja että niitä hyödynnetään ja käytetään lapsen asioista päätettäessä. Ymmärsin myös hyvin, että on entistä tärkeämpää ottaa lapset ja nuoret mukaan suunnittelemaan yhdessä asioita, pohtimaan ratkaisuvaihtoehtoja ja vaihtamaan ajatuksia ja tunteuksia lapsen henkilökohtaisista ja yleensä hänen elämäänsä liittyvistä asioista. Toivon myös, että työni yhtenä tavoitteena ollut tärkeä asia toteutuisi ja tutkimukseni olisi lisäämässä todellisuudessa tietoa lasten ja nuorten osallisuuden merkityksestä sijaishuollossa. Työyhteisössäni Kaarinan SOS-lapsikylässä toivon tämän kehittämistyön lisäävän ymmärrystä ja samalla tuottavan lapsille osallistumisen paikkoja ja mahdollisuuksia nykyistä enemmän. Haluaisin tällä prosessilla välittää lapsille ja nuorille sellaista viestiä ja sanomaa, että he saisivat aikuisilta vahvistusta entistä enemmän osallisuuden oikeuteen.

LÄHTEET

- Alanen, Leena 2001. Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä – sosiologia ja sukupuoli-järjestys. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki. Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino
- Alasuutari, Pentti 1999. Laadullinen tutkimus. Vastapaino.
- Bardy, Marjatta (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino
- Flöjt, A. 2000. Tunnetko olevasi osallinen eli mitä osallisuus on? Viitanen, R. (toim.) Nuorisokasvatus ammattina - interventioita osattoman nuoren arkeen. Verkkojulkaisussa: Nuorisotutkimusverkosto. Viitattu 18.1.2012. <http://www.alli.fi/nuorisotutkimus/tuhti/viidedstuhti.htm>
- Foddy, William 1995. Constructing questions for interviews and questionnaires. Theory and practice in social research. 3. painos. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gmeiner, Herman 1982. SOS-lapsikylät. Nykyaikaisia kasvupaikkoja turvattomille lapsille (Itävaltalainen alkuteos: Die SOS-Kinderdörfer 1953). Innsbruck. SOS-Kinderdorf - Verlag.
- Gmeiner, Herman 1984. Vaikutelmia, ajatuksia, tunnustuksia (Alkuteos: Eindrücke, Gedanken, Bekenntnisse 1978). Innsbruck. SOS-Kinderdorf - Verlag.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko; Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Hämeenlinna 2009: Kariston kirjapaino Oy.
- Hotari, Kaisa-Elina 2009. Lapsen osallisuus ja ikäsensitiivinen lastensuojelu. Teoksessa Bardy, M. Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino
- Jokela, Eero 2011. Esipuhe. Teoksessa Tanskanen, Ilona & Timonen, Eeva 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Jokela, Riikka 2010. Lapsen osallisuus omassa asiakkuudessaan. Suomen SOS-lapsikyliin sijoitettujen lasten kokemuksia. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Avoin yliopisto. Kandinaatin tutkielma.

- Koisti-Auer, Anna-Liisa 2000. SOS- lapsikyläsijoituksen monet kasvot.
Huostaanotto ja sijoitus SOS-lapsikylään - lasten, vanhempien
työntekijöiden ja sosiaaliviranomaisten näkökulma. Huostaanotto-
kriisin selvittely -projekti 2000. Espoo. SOS-lapsikylä ry.
- Koisti-Auer, Anna-Liisa 2000.”...vaikka elämä oli välillä jo tosi kunnossa”.
Huostaanottokriisin selvittely -projektin loppuraportti. Espoo. SOS-
lapsikylä ry.
- Koisti-Auer, Anna-Liisa 2002. SOS- lapsikylälapset oman elämänsä kuvaajina.
Tampereen yliopisto. Tampere. Pro gradu-tutkielma.
- Koisti-Auer, Anna-Liisa 2009. Olen sitä mieltä, että ...SOS-lapsikylässä ja
-nuorisokodissa asuvien lasten ja nuorten mielipiteitä arjesta, osallisuu-
desta ja oikeuksista. Kyselytutkimus 2009. Espoo. SOS-lapsikylä ry.
- Kuula, Niina; Mäkinen, Hannamari 2008. Lapsen kuuleminen lastensuojelu
laitoksessa. Pori: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 29.1.2012.
Saatavissa <http://diana.amkit.fi>, Ellibs -aineisto
- Lastensuojelulaki 2007/41<URL:<http://www.finlex.fi/filaki/ajantasa/2007/20070417>
< Luettu 3.11.2011.
- Lindqvist, Martti 1990. Auttajan varjo: pahuuden ja haavoittuvuuden ongelma
ihmistyön etiikassa. Helsinki: Otava.
- Malkavaara, Mikko 2011. Osallisuus ja ihmisen arvo Raamatussa. Teoksessa Nurmi,
Suvielise & Rantala, Kaisa 2011 (toim.). Näyn & kuulun. Lapsen etu ja
osallisuus. Helsinki: LK-kirjat/Lasten keskus Oy, 91 - 108.
- Marjomaa, Paula & Laakso, Milja 2010 (toim.): Lastensuojelun edunvalvonta-
lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa. Käsikirja
lastensuojelun edunvalvonnasta. Pelastakaa lapset ry:n julkaisusarja n:o
15.
- Metsämuuronen, Jari 2005. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 3. laitos.
Jyväskylä. International Methelp KY.
- Mäkelä, Jukka & Vierikko, Ilona 2004. Kuinka yhteys löytyy? Vuorovaikutusterapia
huostaan otettujen lasten hoidon tukena. Espoo. SOS-lapsikylä ry.
Erikoispaino Oy.
- Mäkelä, Jukka 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa
Nurmi, Suvielise & Rantala, Kaisa 2011(toim.). Näyn & kuulun. Lapsen
etu ja osallisuus. Helsinki: LK- kirjat/ Lasten keskus Oy, 13 - 23.

- Möller, Sointu 2004. Sattumista suunnitelmallisuuteen – lapsen elämäntilanteen kartoitus lastensuojelussa. Jyväskylä. Pesäpuu ry.
- Möller, Sointu 2005. Arviosta sanoisin. Tutkimus lastensuojelun alkuvaiheeseen liittyvän arvioinnin mallintamisesta. Jyväskylä. Pesäpuu ry.
- Möller, Sointu & Nikkanen, Marko 2008. Lastenkoti minun mielestäni. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 11, 2008.
- Niemelä, Hilka 2000. Koti SOS-lapsikylässä. Uusi mahdollisuus. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nivala, Elina 2008. Kansalaiskasvatus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys. Snellman instituutin A-sarja 24/2008. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Nivala, Elina 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa Tanskanen, Ilona & Timonen, Eeva 2010 (toim.). Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 18 - 25.
- Nurmi, Suvielise & Rantala, Kaisa 2011. Näyn & kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki LK-kirjat/Lasten keskus Oy, 6 - 10.
- Oranen, Mikko 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki 2008.
- Paavola, A., Rousu, S. & Laiho, K. 2006. Lasten hyvinvointi kunnan yhteiseksi asiaksi. Lapsipolitiikan kuntakyselyn 1.4.2005 tuloksia. Helsinki. Suomen kuntaliitto.
- Pösö, Tarja 1995. Hoidollisuus ja kokonaisvaltainen huolenpito lastensuojelutyössä välineenä sijaishuolto. Teoksessa Virtanen, Petri (toim.). Näkökulmia lastensuojeluun. Helsinki: WSOY.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- SOS-lapsikylien toimintakäsikirja 2009. SOS-lapsikyläyhdistys. Espoo.
- SOS-lapsikyläyhdistyksen vuoden 2011 tilastotietoja. SOS-lapsikyläyhdistys. Helsinki.
- Tanskanen, Ilona & Timonen-Kallio, Eeva 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

- Thomas, Nigel & O'Kare, Claire 1998: The Ethics of Participatory Reseach with Children. Children & Society Volume 12 (1998)336-348.
- Timonen, Kristina 2009. Lapsen osallisuutta tukevat työtavat Tuomarilan perhetuki keskuksen lastenosastolla. Järvenpää: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 29.1.2012. Saatavissa publications.thesis.fi/
- Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Vanhanen, Sonja 2009. ”Mun kaikki on tärkeitä”. SOS- lapsikylään sijoitettujen lasten sosiaaliset verkostot. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Virtanen, Kalevi 2011. Lapsi ja osallisuuden kirkko. Teoksessa Nurmi, Suvielise & Rantala, Kaisa 2011 (toim.). Näyn & kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki LK-kirjat/Lasten keskus Oy, 79 - 90.

LIITE 1 Kaarinan SOS-lapsikylän kerhot 2011 -2012

Äijäkerho on jo perinteeksi muodostunut ylä-asteikäisten poikien oma porukka, joka kokoontuu kerran viikossa noin kolmeksi tunniksi kerrallaan tekemään heitä kiinnostavia juttuja. Kaksi miesohjaajaa toimii ohjaajina ja poikien toiveiden mukaan suunnitellaan tekemiset viikoittain. Yleensä ohjelmassa on urheilemista, saunomista, iltapalan valmistamista ja poikien kasvuun ja kehitykseen liittyvien asioiden läpikäymistä ”äijämäiseen” tapaan. Toiminta on jo jatkunut usean vuoden ajan ja nuoremmat pojat odottavat kovasti pääsyä kerhoon.

Jätkät-kerho on nuorempien poikien ryhmä. Pojat ovat iältään noin 10 - 12 -vuotiaita ja heitä on suunnilleen viisi. Miesohjaajat toimivat kerhon ohjaajina. Ohjelmassa on liikuntaa, sosiaalisten taitojen opettelemista pelien ja leikkien avulla sekä lasten toivomusten mukaan muuta ohjelmaa. Kerhoaika on 1½ tuntia kerrallaan ja kokoontuminen on viikoittain.

Pätkät-kerho on liikunnallinen 6 - 9-vuotiaiden poikien liikuntaryhmä, jossa opetellaan ryhmässä toimimista, sääntöjen noudattamista ja sosiaalisia taitoja tuttujen ja turvallisten kylän poikien sekä miesohjaajien kanssa. Perusliikuntataitojen opettelu pienryhmässä on tarpeellista ja hyvää harjoitusta koulumaailmaa ajatellen.

Emäntäjengi on isompien tyttöjen yhteinen vertaisryhmä, jossa naisohjaajien kanssa keskustellaan naiseksi kasvamisen asioista, harrastetaan liikuntaa, valmistetaan ruokaa ja mietitään tulevaisuuden haaveita. Sosiaalisten taitojen, tyttöjen välisten konfliktien ja kaverisuhteiden pelisääntöjä hiotaan muun tekemisen ohessa. Ryhmässä on viisi yli kymmenvuotiasta tyttöä.

Tyttökerhossa nuoremmat tytöt (8–11-vuotiaat) tutustuvat eri liikuntalajeihin, kokoontuvat yhteen kaikenlaisen hauskan tekemisen ja toiminnallisen puuhailun pariin viikoittain. Kerhoryhmässä on viisi kylän tyttöä ja fokuksena on myös ryhmässä toimimisen ja sosiaalisten taitojen opetteleminen. Kaverina olemisen oppiminen on myös kerhon yhtenä tärkeänä tavoitteena.

Luovan toiminnan kerho on kerran viikossa kokoontuva yhteinen tyttöjen ja poikien harrasteryhmä. Toiminta on nähty tarpeelliseksi ja vastaa lasten toiveisiin ja tavoitteena on myös terapeuttinen merkitys ryhmäläisille. Ryhmä aloitti kesän 2011 upean taideleirikokemuksen jälkeen, kun toiminta nähtiin lapsia palvelevaksi. Ohjaajana toimii kylän yksi naisohjaaja.

LIITE 2 Tutkimukseen osallistumisen lupapyyntö lapsille ja nuorille

Hei _____ 30.8.2011

Opiskelen työni ohella Porin Diakonia Ammattikorkeakoulussa ja teen opinnäytetyötä lasten ja nuorten osallisuuden kokemuksesta Kaarinan SOS -lapsikylässä. Työn tarkoituksena on selvittää lasten ja nuorten ajatuksia ja kokemuksia omasta osallisuuden kokemuksesta ja mielipiteitä vaikuttamiskeinoista.

Pyydän sinulta, että osallistuisit tutkimukseen. Tutkimus toteutetaan syyskuussa viikolla 36 kaikille 12 -vuotta täyttäneille lapsille ja nuorille, jotka antavat suostumuksensa tutkimukseen.

Pyydän sinua kirjoittamaan henkilökohtaisen ainekirjoituksen aiheesta **”Miten koen saavani osallistua ja vaikuttaa omiin asioihini arkielämässä”**.

Kaikki kirjoitukset käsitellään luottamuksellisesti ja ne palautetaan nimettöminä. Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä tietoa ja tuoda esille lasten ja nuorten oikeus osallistua itseään koskevissa asioissa ja herättää kaikkia aikuisia kiinnittämään erityistä huomiota tähän tärkeään asiaan.

Kiitän kaikkia tutkimukseen osallistuvia jo näin etukäteen. Kaikille osallistuneille on luvassa kiitokseksi vaivannäöstä makea palkinto. Palauta alla oleva lipuke minulle tämän viikon aikana.

Tulen tuomaan sinulle henkilökohtaisesti ainekirjoituspaperin ja voin neuvoa ja antaa lisää ohjeistusta jos sinä tarvitset ja haluat. Tapaamisiin.

Leikkaa

Kaarinassa 30.8.2011 Sari Carlsson

SUOSTUN OSALLISTUMAAN _____

EN SUOSTU OSALLISTUMAAN _____

allekirjoitus